

HOMO SCIENS



Издание на Съюза на учените в България

по проекта STAR NIGHT, финансиран от Европейската комисия в рамките на подпрограмата "Хора" на 7 Рамкова програма на ЕС "Researchers Night 2009"

ISSN 1312 8884

Брой
3



УВАЖАЕМИ ЧИТАТЕЛЮ,

От 2006 г. насам за четвърта поредна година Съюзът на учените в България представя в специалното си издание – в. "HOMO SCIENS", портрети на видни български учени. Тази година вестникът е посветен на две важни събития в историята на българската наука: основаването в чужбина преди 140 години благодарение усилията на родолюбиви представители на българската интелигенция на Българското книжовно дружество (БКД) – първообраза на днешната Българска академия на науките (БАН), и 65 години от учредяването на Съюза на научните работници в България, чийто правоприемник е днешният Съюз на учените в България (СУБ).

Създаването на БКД с благородната цел "разпространение на просвещението между народа ни", за да "заеме той, българският народ, законното си място като самостоятелна нация в Европа", е едно уникално явление, защото това е събитие, станало 10 години преди създаването на Третата българска държава. Учредителите му са хора, повечето от които не притежават научни титли и звания, но са обладани от идеята, че народ без наука не може да съществува. БКД се превръща в книжовно-научен център, който дава тон на нашия умствен живот и творческа дейност. Днешната Българска академия на науките е достоен продължител на благородното дело на своите първостроители, които са мислили за благо и преуспяването на българската нация и българската държава.

Историята на Съюза на учените в България, която е неотделима част от научното развитие на страната ни след Втората световна война, както и от цялостното развитие на българската наука, е свързана с историята на БАН. Създаването му е дело на ентузиастични учени, голяма част от които са членове на Академията, положили основите на свой съюз, който "да работи за развитието на науката и популяризиране на научните постижения сред народните маси у нас". И може би това е причината Съюзът да оцелее през превратностите на времето и да заема своето специфично място в националния научен живот.

Представените учени са само малка част от достойните имена, които с живота и дейността си са следвали благородните завети на основателите на БКД, защото "Без помощта на науката един народ никога не би достигнал да има значение за цялото човечество." (Васил Друмев)

Европейска нощ на учените 2009

София, Пловдив, Стара Загора, Русе, Варна, Ямбол, Шумен, Силистра, Димитровград, Плевен и Хасково – 25 септември 2009 г.

С подкрепата на Европейската комисия, в рамките на най-голямата програма за финансиране на научни изследвания и технологично развитие, на 25 септември 2009 г. за пета поредна година в цяла Европа ще се проведе "Нощ на учените", посветена на всички, които се занимават професионално с наука, както и на младите хора, за които сега тя е магия, но и бъдеща кариера.

Целта на всички прояви в европейските страни е да се предизвика широк интерес към учените и тяхната роля за икономическото и социалното развитие на обществото, както и за повишаване качеството на живот. Различните събития ще дадат възможност на децата и техните родители да видят учените в по-различна светлина от тази, в която обществеността обикновено ги вижда и възприема – пред научна апаратура или компютри, в лаборатории и научни зали или на конференции и симпозиуми... В открит диалог с обществеността учените ще имат възможността да участват в дискусии и общи забави и да се покажат не само с техните професионални качества, но и с житейски умения и творчески талант.

В България проектът, посветен на Нощта на учените 2009 – STAR NIGHT, се реализира от консорциум с участници: Технически университет – София (координатор), Клуб „Млади таланти“, ДИПКУ на Тракийския университет – Стара Загора, Русенски университет „Ангел Кънчев“, Съюз на българските астрономи, Медицински университет – Пловдив, Община Пловдив и Академията за танцово, музикално и изобразително изкуство и с партньорството на национално и местно ниво със Съюза на учените в България, Съюза на физиците в България, музеи, общини и много други организации.

На 25 септември 2009 г. са предвидени различни забавни прояви в София, Пловдив, Русе, Стара Загора, Варна, Шумен, Ямбол, Силистра, Плевен, Хасково и Димитровград. Голяма част от тях са свързани с Международната година на астрономията 2009, 30 години от полета в Космоса на първия български космонавт Георги Иванов и на 140-годишнината от основаването на основната и най-стара научна институция у нас – Българската академия на науките. Разнообразната програма включва изложби, награждаване на победителите в обявените конкурси за млади хора, забавни демонстрации в Кабинетите по любопитство, научни шоута, прожекция на филми, музикални и поетични изпълнения и изложби на учени и т.н.

Информация, резултати от конкурси, снимки, рисунки, произведения на учени и др. ще бъдат публикувани на Интернет страницата на проекта <http://elfe.tu-sofia.bg/star>, както и на сайтовете на участниците в проекта:

ПЪРВОСТРОИТЕЛИТЕ НА Б К Д	2
ДАРИТЕЛИТЕ НА Б А Н	3
„ФАМИЛИИТЕ“ В НАУКАТА	4
БЪЛГАРСКИ НАУЧНИ ШКОЛИ	6
ПОРТРЕТИ ОТ ДВА ВЕКА (XIX-XX)	7
ПОРТРЕТИ ОТ XX ВЕК	7
ЖЕНИ В НАУКАТА	17
МЛАДИТЕ В НАУКАТА	20
УЧЕНИ СТИХОТВОРЦИ	23
КЪМ УЧЕНИТЕ – С УСМИВКА	24



Европейски съюз



<http://www.cys.bg/2009/starnight/>

АПОСТОЛИТЕ – СЪЗДАТЕЛИ НА БЪЛГАРСКОТО КНИЖОВНО ДРУЖЕСТВО

Ст.н.с. / ст. дфн Искра Арсенова,
ЦНИН – БАН

Българското възраждане, свързано с обновяването на стопанските отношения, духовен разцвет и национално израстване на българите, бележи своя разцвет през XVIII в. По това време се формира общонароден писмен и говорим език, което стимулира развитието на националната книжнина и литература, възникват множество училища и читалища. След признаването на независимостта на българската църква нараства националното самочувствие на българите, което намира отклик в зараждането на национално-освободителната идеология. Тази идеология е свързана и с развитието на книжовната и просветна дейност. Българските будители ратуват за общонародно развитие на науката и образованието: Гавраил Кръстевич – за създаването на академия, Васил Априлов и Константин Фотев – за университет, Петър Берон – за Филологическо дружество, Драган Цанков, Георги Сава Раковски и Найден Геров – за Община на българската книжовнина. През 1852 г. Константин Петкович и Нешо Стоянович основават в Цариград „Българска матица“, отъждествена с „великата идея на българите да си направят самички едно общо, всенародно учреждение за по-систематично и по-благоразумно разпространение на просвещението между народа си“.

Един ден библиотекарката на библиотеката на Карловия университет в Прага е притеснена от бурния разговор между двамата млади и красиви българи – Марин Дринов и Васил Д. Стоянов. Тя разбира, че темата на този разговор е създаването на дружество, което да обедини около себе си разпръснатите по различни места учени българи. Васил Д. Стоянов учи славянска филология в Историко-филологическия факултет и едновременно слуша лекции в Юридическия факултет. Марин Дринов е възпитаник на Духовната семинария в Киев и на Историко-филологическия факултет на Московския университет. След обиколка из редица европейски страни се спира в Прага да изучи тамошните архиви върху историята на славяните и българите. Дринов е силно впечатлен от дейността на научно-просветните организации в Чехия, Хърватско, Словения, Сърбия и други европейски страни. Тези си впечатления той споделя с Васил Д. Стоянов, като изтъква, че: *„От всеки друг народ, нашият се нуждае днес от едно подобно книжовно дружество, което, като си създаде един авторитет, да се занимае с разработването и развитието на езика му и историята му, защото лишен от министерство на народното просвещение, от духовно началство, от главно настоятелство, от всякакъв вид народно просвещение и образование, българският народ не ще може да има едно устроено направление, което да улесни поп-*

рицето на народния му напредък в полза на умственото му развитие.“

Там, в Прага, двамата българи се срещат за другаря от детските години на Васил Стоянов – Васил Друмев, възпитаник на Одеската семинария, който по това време учи в Духовната академия в Киев. Те знаят неговото неистово желание за просвещение на всички българи и решават да го приобщат към идеята за създаване на българско книжовно дружество.

По пътя за Румъния Марин Дринов се сеца и за друг възпитаник на Духовната семинария в Киев и на Историко-филологическия факултет на Московския университет, с когото заедно е учителствал – Нешо Бончев.

Марин Дринов и Васил Д. Стоянов отиват през 1868 г. в Румъния с идеята да организират дружество, което да обедини около себе си разпръснатите по различни места учени българи във Влашко, Молдова и Южна Русия, и разработват проектоустав на Българско книжовно дружество „Кирил и Методий“ със седалище Букурещ. Негова цел трябвало да бъде *„разпространението на всеобщо просвещение и усъвършенстването на българския език, на българската история и на българската словесност“*. До есента на 1869 г. постепенно успяват да обединят около своята идея българите в Румъния и най-вече тези в Браила. По това време там работят писатели и публицисти като Христо Ботев, Добри Войничков, Василаки Попович, напредничавите български търговци Н. Ценов, К. Попович, Ст. Берон, Д. Михаилиди. В Румъния Васил Д. Стоянов обикаля редица градове с българско население и осигурява парични средства.

От 26 до 30 септември 1869 г. в къщата на Варвара Хаджи Лева в Браила, Румъния, се основава Българското книжовно дружество (БКД), като за председател е избран авторитетният вече историк М. Дринов, а за деловодител – В. Д. Стоянов. Първият, понеже не може да живее в седалището на дружеството, е заместван по решение на дружествените членове от В. Друмев, който става негов действителен член, деловодител и редактор на периодическо списание на БКД. Така книжовното дружество остава да се ръководи от своите истински основатели – Друмев и Стоянов, неразделни приятели от ранните ученически години.

Настоятели на БКД стават поети, писатели и издатели на бъл-

гарски вестници във Влашко (Христо Ботев и Любен Каравелов); духовници и будители на поробената рая в България (Васил Левски и отец Матей Преображенски – Миткалото); професионални революционери и патриоти, които работят за освобождаването на поробена България (Панайот Хитов); търговци (Тошков, братя Евлоги и Христо Георгиеви).

На 29 септември 1869 г. учителите приемат първия устав на дружеството, изготвен като проектоустав от М. Дринов и В. Д. Стоянов. Този устав поставя БКД на много широка демократична, общонационална и едновременно общоевропейска основа. Предвижда се то да обедини всички *„образовани българи и народни заведения“*, както и да установи тесни връзки с учените от целия свят – *„учения мир въобще“*. В кръга на първостепенните му задължения влизат обработването и усъвършенстването на българския език, на българската история и на народната *„наша словесност въобще“*, както и разпространението на всеобщото просвещение и напредък у българския народ.

Дружеството обединява дейността на българските учени от всички области, като реално няма нужда от вътрешно подразделение на дисциплинарен принцип. Такова подразделение става едва през 1884 г., когато то се разделя на три клона: историко-филологически, за естествени науки и за държавни науки. Като цяло обаче задачата на организацията е да съдейства за развитието на българската наука и култура изобщо, а не приоритетно на отделни техни клонове.

Уставът на дружеството предвижда издаване на *„Сборник“* – два-три тома годишно, за научни материали и статии главно по български език, отечествена история и българска словесност, и месечен орган *„Периодическо списание“*.

М. Дринов докарва в Браила три сандъка с книги и заедно с Васил Д. Стоянов основават библиотеката на дружеството. Първата грижа на ръководството е комплектуването на библиотека и издаването на специализиран научен печатен орган на дружеството. Така се появява на бял свят известното *„Периодическо списание“* на БКД – първото българско научно списание, което според К. Иречек без съмнение е най-доброто и най-богатото по съдържанието си от всички други, които са излизали досега на български език. Освен това една от задачи-

те на дружеството според член 6 от неговия Устав е *„постепенно да си прави сборки от разни стари български и чужди книги, ръкописи, пари и други подобни знаменитости, които ще съставляват старинний кабинет, неотлъчлим от библиотеката“*.

Марин Дринов управлява Отдела за народно просвещение и духовни дела (днес *„министерство“*) веднага след Освобождението. Като съветник на княз Дондуков участва в изработването на проект за Търновската конституция. Той изработва и проекта за Устава на Държавния съвет през 1881-1883 г. По негово предложение и настояване София е избрана за столица на Княжество България през 1879 г. Марин Дринов поставя учебното дело на нова демократична основа, която се изразява във въвеждането на тристепенна система на обучение в народните училища с безплатно обучение и стипендия за бедните. Той издава Привременен устав на народните училища (29.08.1878) и създава инспекторат за организация и контрол на учебната дейност. Голяма е заслугата му за основаването на Софийската публична библиотека през 1879 г. – днес Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ). Преди смъртта си й завещава личната си сбирка от 3000 тома. Марин Дринов е безспорният пионер на българската историческа наука като строга научна дисциплина. Той е сред най-известните славяноведа на XIX век. Трудовете му имат принос за развитието на византистиката, историята на балканските народи, етнографията, езикознанието, литературознанието, фолклористиката. Избран е за член на академиите на науките в Санкт Петербург, Прага, Краков, Загреб.

Васил Д. Стоянов след Освобождението е вицегубернатор на Варна, държавен комисар за населяване на бежанците в Източна България, главен секретар на Министерството на народното просвещение, директор на Българската народна библиотека и музей в София. В чешки периодични издания публикува статии за българската литература и фолклор, за етнографията на българите, запознава чехите с живота на българските революционни дейци, изпява се като един от първите литературни критици. Особено големи са заслугите му за развитието и утвърждаването на БКД като национален научен център.

Васил Друмев оглавява второто правителство на България от декември 1879 г. до април 1880 г. През 1885 г. става първият председател на новосъздадения Български червен кръст, като заема поста до 1887 г. Неговата повест *„Нещастна фамилия“* е първата българска оригинална повест. Появата на тази повест се определя от нуждата от белетристично четиво, но наред с народните страдания описва и народната

продължение от стр. 2

съпротива. В историята на българската литература Васил Друмев остава името си и като драматург. „Иванку, убиецът на Асеня I“ е първото българско значително оригинално драматично

произведение.

БКД, основано от тримата Апостоли - Марин Дринов, Васил Д. Стоянов и Васил Друмев, израства и се утвърждава като важно национално интелектуално средище, мощен стимулатор на духовна енергия. То спомага за

развитието на новобългарския език, допринася за изграждане на основите на националната ни просвета и култура, формира и укрепва съзнанието на българския народ като обособена етническа общност, полага началото на първите общобългарски институции

като предвестници на националната ни държава. БКД става средоточие на българския интелектуален елит, за да прерасне през следващите години в национална Българска академия на науките.

ДАРИТЕЛИТЕ НА БАН

ИВАН ЕВСТРАТИЕВ ГЕШОВ – СЪЗИДАТЕЛЯТ И МЕЦЕНАТЪТ

*Цветана Величкова,
Научен архив на БАН*

Сред достойните имена на съзидателите на новата ни държава и сред дарителите на България е името на Иван Евстратиев Гешов (1849-1924). Общественик, икономист, банкиер, книжовник, публицист и меценат – той работи половин век за благо на страната ни.

Произхожда от видния възрожденски род на братя Гешови – предприемчиви търговци с кантори в Пловдив, Цариград, Виена и Манчестър. Роден е на 8 февруари 1849 г. в Пловдив. Получава високо образование в престижния манчестърски „Виктория юнивърсити“, където изучава политически и икономически науки.

В първите години след Освобождението Гешов се отдава на обществена, държавна и просветна дейност. Застава начело на Народната (Съединистката) партия в Източна Румелия, редактира един от първите български вестници след Освобождението – в. „Марица“ (1879-81), председател е на Областното събрание и на Постоянния комитет, както и директор на финансите (1882-83). През 1883 г. приема поста директор на БНБ (1883-86). Негово дело са приетите през 1885 г. два основни за банковото дело закони – за БНБ и за създаването на пощенски спестовни каси. Оглавява дипломатическата мисия в Европа за защита на Съединението и от името на българското правителство подписва договора за мир между България и Сърбия на 19 февруари 1886 г. в Букурещ. От 1889 г. е управител на Софийския клон на банкерската къща „Евлоги Георгиев“, а след смъртта на Евлоги Георгиев е негов универсален наследник. Като министър-председател и министър на външните работи (1911-13) подписва Българо-сръбския и Българо-гръцкия договор, които оформят Балканския съюз (1912-13). След сключване на Лондонския мирен договор (1913) Гешов подава оставката си.

Гешов е лидер на Народната (от 1901) и на Обединената народно-прогресивна партия (1920). Избран е многократно за народен представител и председател на XI и XV ОНС.

Особени заслуги Гешов има за развитието на първата наша научна институция – Българска академия на науките. Дописан (1881) и редовен (1884) член е на Бъл-

гарското книжовно дружество (днешната Българска академия на науките) и 26 години негов председател (от 1898).

С името му е свързано преодоляването на кризата в дружеството и очерталия се в началото на XX век забележителен подем в неговата научно-организационна и книжовна дейност. Под неговото ръководство БКД отбелязва сериозни постижения във всички области на човешкото знание и започва нов етап в развитието си. Привличат се най-изявените учени в различните области и най-талантливите писатели и поети. Увеличава се броят на членовете на БКД, установяват международни контакти и връзки с подобни институции от цял свят. Дружеството се нарежда сред модерните европейски академии с традиции. Сложен е ред във финансовите дела, уредени са библиотеката и архивът, осигурено е редовно издаване на „Периодическото списание на БКД“, където Гешов – въпреки многобройните си ангажменти, редовно сътрудничи.

Дарителството на Гешов за БКД започва в началото на 1908 г. със сумата от 120 хил. лв., с които изплаща неговия ипотечен дълг към БНБ „...с условие, че догодина, когато се изплати четиридесет години от основаването му, то ще се прогласи за академия.“ (София, 19 януари 1908 г., писмо до Управителния съвет на БКД). Гешов слага началото на паричен фонд, който спомага Дружеството да се превърне в независимо научно учреждение, а през 1911 г. да се преименува в Академия на науките.

Като председател на БАН ежегодно допълва държавната субсидия и подпомага отпечатването на академичното издание „Периодическо списание“.

В завещанието си от 1 септември 1923 г. Гешов оставя къщата

си на ул. „Сердика“ №4 на БАН. Изпълнител на завещанието е синът на дарителя Евлоги Гешов. Академията получава и наемите от сградата на ул. „Сердика“, събрани от деня на смъртта на Ив. Гешов до влизане във владение. Волята на дарителя е с парите от продажбата на къщата да се довърши строежа на академична сграда; най-късно до две години след смъртта му БАН да издаде книжовен труд върху неговата дейност; на всеки две години да публикува чрез премии или по друг начин студиите и статиите на дарителя, посветени на идеите и идеалите, които са го ръководили през живота му; Академията да подпомага издаването на книги за историята на България за времето, когато Гешов е работил като общественик и публицист.

През 1915 г. Ив. Евстр. Гешов образува друг фонд към Фондацията и нейната Ефория „Братя Евл. и Хр. Георгиеви“. Целта на фонда е да осигури средства за построяването на „Дом на Иван и Мария Евстр. Гешови“ – обществено за бедни, приемани с конкурс студенти в Софийския университет, Художествената и Музикалната академии в София, синовете на загиналите и останали неработоспособни в последните войни български офицери, подофицери и войници, както и деца на други бедни българи. Домът е официално открит на 11 март 1926 г. – точно две години след смъртта на Гешов, в присъствието на цар Борис, общественици, политици и граждани. През 1926 г. разходите по поддръжката на дома са поети от създадената Фондация „Дом на Иван и Мария Евстр. Гешови“, като наследниците на Гешов авансират ежегодно издръжката на дома. С прекратяване дейността на Ефорията „Братя Евл. и Хр. Георгиеви“ (1938), собствеността на Дома и управлението на фондацията са прехвърлени към Софийския

университет.

Ив. Евстр. Гешов помага с щедри дарения през целия си живот дружества, читалища, църкви и болници, субсидира издатели на вестници, списания, книги. През 1897 г. подарява къща в Пловдив на Женското благотворително дружество „Постоянство“. С негово съдействие и материална подкрепа е довършена и мебелирана българската болница в Цариград. В продължение на 20 г. внася пари във фонд „Безплатни ученически трапезарии“ в София. С негова помощ са построени паметници на загиналите в Сръбско-българската война (1885) във Видин, паметникът „Цар Освободител“ в Плевен и много др. Организира строителството, обзавеждането и откриването на текстилната фабрика в Карлово. Със завещанието си оставя 100 хил. лв. на БЧК, а като негов председател съдейства да се открие училище и пансион за медицински сестри.

Възпитан в дух на патриотизъм и висок морал синът на Иван Евстр. Гешов – Евстратиев Гешов, продължава дарителската дейност на баща си. През 1999 г. на тържествено събрание в БАН, посветено на 150-годишнината от рождението на Ив. Евстр. Гешов, неговият правнук Джон Паница и съпругата му възстановиха семейната дарителска традиция, като учредиха 3 едногодишни стипендии за дипломирани студенти, показали отличен успех при следването и приети да специализират в престижни европейски или американски университети.

Иван Евстратиев Гешов е европейски политик и български държавник от най-висока класа. Той е меценат от общонационален мащаб. Завидни са и заслугите му за развитието на българската наука и нейната институция. Името му е сред благодетелите на БАН, изписани на възпоменателна плоча, тържествено осветена и поставена през 1939 г. в големия салон на сградата. През 1999 г. БАН постави възпоменателна плоча на къщата му на ул. „Сердика“ №4, подарена на Академията. Масленият му портрет е сред останалите достойни дарители, а бюстът му краси заседателната зала. Българската академия на науките е сред първите институции, която извади неговото име от историческата заборава и му отдаде заслуженото.

Дарителството е състояние на духа, то е потребност и начин на мислене.

Дарителството се превръща във всенародно движение през първата половина на XIX век и подпомага Българското национално възраждане. С дарени средства се строят и поддържат училища, читалища, църкви, манастири, издават се учебници, вестници и списания; отпускат се стипендии за следване в страната и чужбина; дават се пари за наука и култура. Нова проява на щедрост у българина се наблюдава след Освобождението, когато с дарения се строят Софийският университет, Народният театър, храм – паметникът „Св. Александър Невски“, много военни и други паметници.

В днешното напрегнато и динамично време имаме нужда да се обърнем към този благороден жест – дарителството, да си спомним за хората, които са продължителите на благородната възрожденска традиция, притежават завиден морал, чувство за съпричастност и желание да подпомогнат духовното създаване на нацията.

Един от позабравените български дарители е Антон Стоянов Каблешков, член и дългогодишен секретар на Философско-обществения клон на БКД, скромнен дарител на Академията.

Антон Каблешков е роден в Пловдив през 1857 г. Произхожда от възрожденския Каблешков род от Копривищца. Основно образование завършва в родния си град.

АНТОН КАБЛЕШКОВ – ЕДИН ОТ МАЛКО ИЗВЕСТНИТЕ ДАРТЕЛИ НА БАН

*Дарина Илиева, Габриела Вапцарова
Научен архив на БАН*

През 1873 г. започва да учи в семинарията в Москва, а две години по-късно постъпва в пансиона на Тодор Минков в гр. Николаев, където завършва със златен медал гимназията. Юридическо образование получава в Одеса и Петербург и през 1883 г. се връща в Източна Румелия като помощник-прокурор. Заради активното му участие в съединистката акция през май 1885 г. е уволнен от служба. Веднага след Съединението става председател на Пловдивския окръжен съд. Министърът на правосъдието д-р Константин Стоилов, оценявайки неговите качества, му поверява службата на прокурор при Върховния касационен съд, където остава до края на служебната си кариера – 1913 г.

Приносът на Антон Каблешков за изграждането на българското правосъдие е изключителен. С рядка съдийска интуиция той има заслугата за създаване в нашата съдебна практика на една стройна система при налагане наредбите на българското законодателство. Каблешков взема дейно участие в изработването на повечето наши съдебни закони по граждан-

ско, търговско, наказателно и процесуално право. Заедно с д-р Петър Данчев през 1888 г. започва да списва и издава „Юридическо списание“, на чиито страници помества и много свои статии и студии. В същото време преподава като редовен доцент гражданско и търговско право в Юридическия факултет на Софийския университет (от 1894 до 1908 г.).

През 1898 г. Антон Каблешков е избран за действителен член на Българското книжовно дружество (по-късно БАН). Същата година става и секретар (1898 – 1905) на Философско-обществения клон на дружеството, а негов председател е през 1906 – 1907 г. На 14 януари 1907 г. по предложение на Антон Каблешков Годишното събрание на БКД взема решение Управителният съвет да обмисли „не е ли време Дружеството да се обърне на Академия“ и при какви условия. Следващата година, пак по негово предложение, Общото събрание на БКД решава да приеме дар от Ив. Ев. Гешов в размер на 120 000 лв. с условие за прерастване на дружеството в Академия. В своето завещание от 28 май

1917 г. А. Каблешков дарява на БАН сума от 20 хиляди лв., която трябва да се получи от продажбата на къщата му на ул. „Московска“ № 35. Според волята на дарителя трябва „да се образува особен фонд, който да носи моето име и лхвите му да се употребяват на вечни времена за премии на научни трудове по правото по реда, предвиден за правилника на Академията.“

Изпълнителите на завещанието – сестрата Райна Г. Бонева и братът генерал Н. Каблешков, продават къщата след неговата смърт през декември 1920 г. С писмо от 26 декември 1920 г. те уведомяват БАН за волята на брат си и много скоро – на 10 януари следващата година, Управителният съвет на БАН им съобщава за образуването на фонд „Антон Каблешков“. Тъй като капиталът не е достатъчен, фондът е оставен за капитализиране и награди не са давани. Към 1 януари 1931 г. капиталът възлиза на 31 460 лв. и към 1 януари 1951 г. – вече 70 681 лв.

„В нашата летопис са регистрирани имената на няколко крупни благодетели и цяла плеяда от дребни дарители за народната ни просвета. Едно бе досега пошото, че ние с нищо не се показаме достойни за тези благодеяния: ние не почитаме както прилича паметта на тези наши родолюбци, които посветиха цял живот да печелят и пестят за благодата на своя народ.“ (Златна книга на дарителите за народна просвета, печ. „Хр. Г. Данов“, Пловдив, 1907)

„ФАМИЛИТЕ“ В НАУКАТА

ТРИ ПОКОЛЕНИЯ УЧЕНИ С ФАМИЛИЯ ПОПИВАНОВИ

*Ст.н.с. | ст. дфн Искра Арсенова,
ЦНИН – БАН*

– Виж колко интересно спорят двамата мъже на стълбите на БАН.

– Не ги ли позна? Това са баща и син академици Попиванови. Бащата **Радой Попиванов** е медик-биолог и генетик. Той е един от пионерите в имуногенетиката на репродукцията на човека. Заедно със своя учител акад. Методий Попов се противопоставя на опитите да се внедрят в българското общество нацистките теории. Той е от малкото учени, които правят опити със себе си, за да докажат правотата на своите твърдения. Инжектира си сперматозоиди, различни от собствената му кръвна група антигени, и доказва, че в резултат на тази имунизация в серума се образуват антитела не само спрямо инжектираните антигени, а и спрямо екстракти от други органи. Изследванията му върху спермофагоцитозата от страна на соматичните клетки преварват с няколко години подобни изследвания на колективи от развитите страни. Неговите над 200 научни труда, включително 3 монографии, съдържат оригинални идеи, установени резултати с приносен характер и цитирани от видни чуждестранни учени, специалисти в областта на репродуктивната имунология и имуногенетика при човека. Заради задълбо-

чените му и съвременни познания е член на редколегиите на 6 списания и тематични поредици. Той е член – основател на Международния координационен комитет по имунология на репродукцията при Световната здравна организация и е почетен член на Балканския медицински съюз. Бил е министър на народното здраве. Учебните му пособия и до днес са едни от най-търсените от студентите медици, фармаколози и стоматолози. Заради цялостната му научна, преподавателска и обществена дейност е награден с ордените „13 века България“ и „Стара планина“ I степен. Награден е и с най-високото отличие на БАН – медал „Марин Дринов“. Акад. Радой Попиванов е най-дългогодишният член на секция „Медицина“ на Съюза на учените в България и негов даиен. Не без значение е и фактът, че в продължение на повече от 30 г. той успява да запази оставената от

акад. М. Попов ползотворна творческа атмосфера в Катедрата по обща биология. От негови колеги съм чувала и чела, че е доблестен човек със своя гражданска физиономия и достойнство, с невероятна тактичност и уважение към колегите си. Нищо чудно тези му качества да са наследени от баща му – полковник Петър Попиванов, съратник на Ал. Стамболийски и Р. Даскалов, заемал отговорни постове по време на земеделското управление (1919-1923), обלאстен управител на София.

– Знаеш ли, синовете му също са наследили тези качества. **Петър Попиванов** (този на стълбите) е академик, математик по образование, с приноси в областта на диференциалните уравнения. Доказал е точни субелиптични оценки за оператори с кратни инволютивни характеристики и теорема за съществуване на единствено вискозно решение за елип-

тичната напълно нелинейна задача с тангенциална наклонена производна (задача на Поанкаре); получил е теорема за регулярност в полулинейния случай; разработил е метод за построяване на решения на диференциални уравнения с предписани особености в пространствата на Жевре; установил е твърдения за разпространение и взаимодействие на особеностите на нелинейни хиперболически системи и за хипоелиптичност на уравнения върху тор; има конкретни разработки върху уравнението на Монж-Ампер, върху уравнения от типа на Камаса-Холм, върху задачата на Поанкаре за хиперболически уравнения с дифрактивна граница и др. Има издадени две монографии от чужди издателства – Akademie Verlag, Berlin, и Wiley-VCH. Член е на редколегиата на две чуждестранни списания и българските „Доклади на БАН“, постоянен референт на Американското математическо дружество. Doctor Honoris Causa е на РУ „А. Кънчев“. Акад. Петър Попиванов е награден с почетния знак „За заслуги към БАН“ за активната му дългогодишна дейност на редица отговорни постове в системата на БАН и други научни организации в страната

продължава на стр. 5

продължение от стр. 4

за сериозните му постижения в областта на теорията на частните диференциални уравнения. Той е дългогодишен член на редакционния съвет на списание „Наука“ и на Комисията за високи научни постижения на Съюза на учените в България. 2 мандата е бил член на ОС на БАН, член е на УС на БАН. След 1989 е бил член на СНС по математика при ВАК, член и председател на Комисията на ВАК по математика. Изнасял е лекции като гостуващ професор или е участвал в научни форуми в десетки университети и научноизследователски центрове във Франция (между които Университета Париж 11 (Орсе), Екол Политехник, Института „Анри Поан-

каре“), Италия, Полша, Русия, Германия, Швеция, Япония, Израел, Гърция и др.

– Брат му – д-р **Пламен Попиванов**, е един от нашите най-добри специалисти по ендокринология. Ръководител-сектор е по остеопороза към Клиниката по ендокринология на Александровска болница към МУ-София, и главен асистент към Катедра по вътрешни болести на Медицинския факултет при МУ-София. Усвоил е задълбочени знания от специализациите си в Института по ендокринология при Руската академия на медицинските науки в Москва, Китайската академия на науките в Пекин, Клиниката по ендокринология и диабет в Париж. Автор е на около 50 научни публикации и съавторство в две ръководства

по вътрешни болести. Член е на редакционните колегии на сп. „Медицински преглед“, „Остеопороза“ и „Акупунктура“. Член е на редица авторитетни организации, сред които Българското научно дружество по ендокринология и метаболизъм, Българската асоциация по остеопороза, Българското научно дружество по клинична дензитометрия, Българското научно дружество по традиционна китайска медицина, Българската асоциация по мено- и андропауза и Българската лига за борба с остеопорозата. Известна и високо оценена е дейността му като експерт на Министерство на здравеопазването и Националната здравноосигурителна каса по ендокринология и метаболизъм, бил е председател и член на Комисията по пози-

тивния лекарствен списък.

– Интересен е и синът на акад. Петър Попиванов – **Борис**. Той е магистър по политология, асистент и докторант в катедра Политология на СУ „Св. Кл. Охридски“, сътрудник в Института за социални ценности и структури „Иван Хаджийски“. Бил е експерт към Министерския съвет и Фонда на ООН за населението. Автор е на книгата „Новият избирател“, както и на над 20 политологични публикации на български, френски, английски и сръбски език. Взел е участие със собствени доклади в международни научни форуми в България, Сърбия, Италия, Литва, Унгария, Белгия, Австрия.

– Явно семейните традиции в науката са в сила при Попиванови.

ФАМИЛИЯТА ХАДЖИОЛОВИ В МЕДИЦИНАТА И БИОЛОГИЯТА

*Ст.н.с. / ст. дфн Искра Арсенова,
ЦНИН – БАН*

Развитието на българската биологична и медицинска наука е тясно свързано с фамилията Хаджиолови.

Асен Иванов Хаджиолов (19.01.1903 – 1.06.1994) е създател на българската морфологична школа. Като дипломиран лекар от Медицинския факултет на Софийския университет, той спечелва стипендия и заминава на специализация в Париж и Лион. Във Франция А.И.Хаджиолов навлиза в необятното поле на морфологията и успешно защитава дисертация на тема „Хистофизиология на мастната тъкан и морфологически метаболизъм на мазнините“.

Завръщайки се в България през 1928 г., е назначен за редовен асистент в Медицинския факултет на Софийския университет, а през 1930 г. е избран за редовен доцент и става ръководител на Катедрата по хистология и ембриология. Заради оригиналните си методи за хистохимично доказване на липидите в клетките и тъканите на 31 години през 1934 г. той става най-младият извънреден професор на катедрата. Той е сред първите учени, разработили хистохимични методи за изследване на липидите в клетките и тъканите.

В ръководената от него повече от 40 г. Катедра по хистология и ембриология израстват изтъкнати наши учени, като акад. Г. Узун, проф. Кр. Балабанов, проф. Бр. Папазов и др. А. И. Хаджиолов има разностранни интереси и приноси не само в медицинската и биологичната наука, а и в историята и организацията на науката. Научните му приноси са отразени в над 240 научни публикации, монографии, учебници, ръководства, научнопопулярни статии. Заради разностранните му научни приноси през 1947 г. е избран за член-кореспондент, а през 1952 г. за академик на Българската академия на науките. През 1947 г. заедно с акад. Д. Ораховац основават Института по експериментална медицина при Биологичния клон на БАН, а през 1953 г. създава Институт по морфология при БАН и става негов

първи директор. А. И. Хаджиолов е научен секретар и главен научен секретар на БАН през периода 1953-1956 г.

Основател, главен редактор и член на редколегиата е на научни и научнопопулярни списания у нас и в чужбина. Признанието му за развитието на световната наука се изразява и в неговото почетно членство на академиите на науките на Унгария, Югославия, Международната академия по астронавтика, Международната академия по история на науките, на Френската национална академия по медицина.

А.И. Хаджиолов е активен общественик. Съосновател и пръв председател е на Съюза на научните работници в България (днешния Съюз на учените в България) и на Дружеството на анатомите, хистолозите и ембриолозите в България. Почетен член е на Чехословашкото медицинско дружество „Ян Пуркине“, на Отделението за физико-математически и естествени науки при ЮНЕСКО, на Балканския медицински съюз и др.

Израз на признание за приносите му не само за българската, но и за световната наука е удостояването му с три ордена „Г. Димитров“, орден „НРБ“ I ст. и Димитровска награда.

Асен Асенов Хаджиолов (10.12.1930 – 22.04.1996) е син на Асен Иванов Хаджиолов и основател на българската школа в молекулярната и клетъчната биология. Завършва медицина във Вишия медицински институт (днес Медицинска академия) в

София. Като стипендиант заминава на специализация при Ф. Щрауб в Института по медицинска химия в Будапеща, П. Грабар в Института по изследвания на рака в Париж, Нобеловия лауреат Ф. Липман в Рокфелеровия институт в Ню Йорк. Приносите му в биохимичната наука и по-точно - в биохимията на нуклеиновите киселини, са оценени и през 1963 той става ст.н. II ст., а през 1969 г. - професор в Централната биохимична лаборатория при БАН, днес Институт по молекулярна биология. Заради пионерните си изследвания в областта на нуклеотидите в РНК гените, механизмите на канцерогенезата, структурата и експресията на рибозомните гени в еукариоти, молекулната структура на клетъчното ядро и ядръце през 1984 е избран за чл.-кореспондент, а през 1989 г. - за академик на БАН. А. А. Хаджиолов е основател и ръководител на Секцията по молекулярна генетика към Централната биохимична лаборатория, директор на Института по клетъчна биология и морфология при БАН, зам.-председател на БАН, министър на народната просвета и на науката и висшето образование в две последователни правителства. Участва в организирането на Националния фонд за научни изследвания.

Като преподавател в Биологическия факултет на Софийския университет написва учебника „Молекулярна генетика“, който е оценен и от международната научна общност и той е поканен да чете лекции в Националния институт за медицински изследва-

ния в Лондон и Медицинския факултет на Нюйоркския университет. А. А. Хаджиолов е член на Съвета на Европейската федерация по биохимични дружества, на биохимичните дружества на Франция, Унгария и Англия, на Комитета на симпозиумите на световния съвет по биохимия. Автор е на над 190 научни труда и 8 монографии, 5 от които са издадени на чужди езици. Член е на редколегиите на български и международни научни списания и дългогодишен председател на секцията по биохимия и биофизика на Съюза на учените в България.

Заради приносите му за развитието на биохимията у нас през 1980 г. е удостоен с най-високата правителствена награда – Димитровска награда.

От дъщерите на Асен Асенов Хаджиолов само голямата – **Елена Хаджиолова**, поема по стъпките на баща си и спазва фамилната традиция. Тя е анестезиолог-реаниматор във Франция. Малката дъщеря – **Мария Хаджиолова**, е икономист в САЩ.

Проф. Христо Иванов Хаджиолов е по-малкият брат на Асен Иванов. Завършил е медицина в Медицинския факултет на Софийския университет и е специалист по професионални заболявания. Дълги години е работил във ВМИ (сега МА) – София.

Проф. Димитър Христов Хаджиолов (синът на проф. Христо Хаджиолов) също е лекар по образование и е дългогодишен колеж в Националния онкологичен медицински център.

Доц. Николай Димитров Хаджиолов, спазвайки семейната традиция, завършва медицина и става лекар-патоанатом. Той е доктор на медицинските науки, специалист по патоморфология, ръководител на Клиниката по патоморфология на туморите към Специализираната болница за активно лечение по онкология. Член е на Специализирания научен съвет по онкология при ВАК и председател на Дружеството по патология.

АКАДЕМИК КИРИЛ БРАТАНОВ – ВСЕ ОЩЕ ЖИВ В СЪЗНАНИЕТО НА НЕГОВИТЕ УЧЕНИЦИ И ПОСЛЕДОВАТЕЛИ

Ст.н.с. д-р *Маргарита Моллова,*
директор на ИБИР "Акад. К. Братанов" при БАН

Академик Кирил Братанов (1911-1986) е от хората, оставили трайна следа в съзнанието на всички, които са го познавали, които са работили заедно с него и са имали щастието да черпят от неговата нестихваща енергия и заразяваща работоспособност.

Академик Братанов е роден на 5 март 1911 г. в гр. Луковит в семейство на учители. Любовта му към земята и животните определя професионалната му насоченост. Завършва Факултета по ветеринарна медицина в София и специализира биология и генетика на размножаването при животните в Букурещ (1938) и в Милано (1941), а любовта му към младите и талантът му на педагог и изследовател стават причина за бързото му израстване последователно като асистент, доцент, професор и ръководител на Катедрата по биология на размножаването и изкуствено осеменяване при Висшия селскостопански институт. Академично звание получава през 1967 г.

Благодарение на непреодолима му темперамент и стремж към общественоразноползена дейност той успява да съчетае преподавателската дейност с отговорността на високите постове, които е заемал в онези години като ректор на Висшия селскостопански институт, зам.-председател на Академията на селскостопанските науки, директор на Единния център по биология при Българската академия на науките, дългогодишен директор на Института по развъдни болести и изкуствено осеменяване. През 1976 г. Институтът по изкуствено осеменяване преминава в структурата на БАН като Институт по биология и имунология на размножаването и развитие на организмите, преименуван по-късно на Институт по биология и имунология на размножаването (ИБИР). Предвид безспорните заслуги на акад. К. Братанов за развитието, просперитета и международния авторитет на Института, през 1987 г., след неговата кончина, е взето решение Институтът да носи името **Институт по биология и имунология на размножаването "Акад. К. Братанов"**.

През 1949 г. акад. К. Братанов и сътр. публикуват в Год. на Ветеринарно-медицинския факултет на Софийския университет пър-

вото в световната литература съобщение върху връзката между безплодието и спермоантителата при животните, което се приема като основополагащо на оформилото се по-късно ново научно направление в световната наука – **Имунология на репродукцията**.

Натрупващите се в международен мащаб изследвания в тази област дават основание на акад. К. Братанов да инициира след интензивна кореспонденция с водещи лаборатории и учени от целия свят организирането на Първия Международен симпозиум по имунология на сперматозоидите и оплождането (27-29.IX.1967) в МДУ "Жолио Кюри" край Варна. Участниците - представители на 21 страни, в този много успешен симпозиум полагат основите на първата международна научна организация - Международен координационен комитет по имунология на репродукцията (МККИР), регистриран в Париж и в София, със седалище в института.

На организирания от Световната здравна организация една година по-късно симпозиум по Имунология на репродукцията (Женева, 17-21.X.1968) се избира и ръководството на МККИР в състав: К. Братанов (България) – председател; С. Шулман (САЩ) – зам.-председател; Р. Едуардс (Великобритания) – генерален секретар. Така е създадена традицията на варненските Международни симпозиуми по имунология на репродукцията (1971, 1975, 1978, 1982, 1985, 1988). По време на Третия симпозиум (1975) по предложение на българските учени и инициативата на

акад. К. Братанов се създава Международна асоциация по репродуктивна имунология.

В качеството си на учен и педагог акад. Братанов създава цяла плеада ученици и последователи, които и до днес представят достойна българската школа в областта на репродуктивната биология и имунология по света и продължават неговото дело – организиране на варненски симпозиуми на всеки три години. През 2009 г. бе организиран и проведен поредният 12-и Международен симпозиум по имунология на репродукцията – отново в МДУ "Жолио Кюри".

Акад. Братанов е един от основателите на Съюза на научните работници в България (днешния Съюз на учените в България - СУБ) и негов първи секретар до 1948 г. От 1948 до 1962 г. е главен секретар на съюза, след което става негов председател до смъртта си. Под неговото дългогодишно ръководство Съюзът на научните работници (СНРБ) не само укрепва и се развива, но завоюва и завиден международен авторитет. През 1948 г. СНРБ се присъединява към Световната федерация на научните работници (СФНР) и акад. Братанов е избран за член на Изпълнителния й съвет, а по-късно през 1976 г. и за неин зам.-председател. Дълги години той е бил член на редакционната колегия на сп. "Научен свят" – печатан орган на СФНР. По негова инициатива и с неговото активно участие бе построен във Варна Международният дом на учените "Фр. Жолио-Кюри", в който и до днес си дават среща учените от цял свят. Акад.

Братанов участваше активно в работни групи на ЮНЕСКО и на Световната здравна организация. Той страстно защитаваше каузата на мира и беше активен член на Пъгуошкото движение на учените, борещи се за мир. Плод на неговите тесни контакти с много именити учени е мемориалната му книга "Незабравими срещи", в която той разказва за срещите и разговорите си с учени като проф. Фредерик Жолио-Кюри, проф. Джон Бернал, акад. Скрябин, акад. Опарин, проф. Пиер Бекар и др. Обект на много негови статии са творческите портрети на наши бележити учени и общественици, между които на проф. Ас. Златаров, проф. Г. Павлов, акад. Г. Наджаков, на писателя и учения проф. Д. Димов, на акад. Хр. Даскалов и много други.

През целия период на своята активна дейност акад. Братанов издава множество научни монографии, учебници и ръководства – повече от 300 научни статии, 500 публикации, свързани с животновъдството и над 200 публикации, свързани с дейността му на общественик. За тази си дейност е награден с множество престижни национални и чуждестранни награди и отличия, избран е за член на редица чуждестранни академии. Но може би най-голямото признание за неговия принос към науката и към България са думите на един от най-известните учени, проф. Билингам (Нобелов лауреат по имунна толерантност), изречени на церемония при закриване на III конгрес на Международната асоциация по имунология на репродукцията (1986) в Торонто, Канада: *"...Нека никога не забравяме, че ако не беше България, ако не беше нашият добър приятел Кирил, ние нямаше да сме събрани тук като научно общество, занимаващо се с такъв важен проблем за човечеството, какъвто е имунология на репродукцията..."*

Оценката е направена! И ние, неговите последователи, се гордеем, че сме негови ученици и сме приели предизвикателството да защитаваме достойно името на акад. Братанов и неговото завещание да работим за повишаване приносите на създаденото в България ново научно направление – **имунология на репродукцията**.

За списание "НАУКА" можете да се абонирате:

- Лично в касата на Съюза на учените в България, 1505 София, бул. "Мадрид" 39, тел. (02) 943 19 86; (02) 944 11 57.
- В клоновете на СУБ в страната. ■ Чрез пощенски запис на адрес: 1505 София, бул. "Мадрид" 39 – сп. "Наука", като посочите точния си адрес с пощенски код. ■ Чрез "АРТЕФАКТ" ООД на тел. (02) 971 95 61 и (02) 73 42 58; кат. № 2893.
- Чрез каталога на "Български пощи" ЕАД във всички пощенски станции в София и страната; кат. № 1513.
- Чрез "Разпространение на печата" ЕАД, гр. София, кат. № 1516.

Годишен абонамент:

- 20 лв. – редовен; ■ 10 лв. – за членове на СУБ; ■ 5 лв. – за пенсионери и студенти; ■ 40 евро/щ.д. – за чужбина.

АНАНИ ЯВАШЕВ – ИЗТЪКНАТ БОТАНИК И ОБЩЕСТВЕНИК

Н.с. Динко Минчев,

*Център по наукознание и история на науката –
БАН*

В богатата история на ботаническата наука в България се открояват приносите на достойни учители, получили своето образование в чужбина. Един от първите наши преподаватели-естественици е Анани Явашев, който има неоспорими заслуги за развитието на флористиката, фитофлора, ботаническите образования и популярната литература.

Анани (Анание) Иванов Явашев е роден на 1.X.1855 г. в Разград. Началното си образование получава в родния си град, а гимназиалното – в Болград и в Прага (1881). Завършва индустриална химия в Чешката държавна политехника в Прага (1884). Като студент е слушател към Факултета по естествени науки, където се запознава с големия изследовател на българската флора Йозеф Веленовски, който по това време е млад асистент по ботаника.

След завръщането си в България А. Явашев работи непрекъснато като учител, училищен директор и окръжен инспектор предимно в Разград и Варна, а за кратко време и в София, Добрич, Шумен, Свищов и Велико Търново. Той изпраща растения на Веленовски за определяне, а през 1885 г. заедно с чешкия учен организира първото ботаническо пътуване из страната, в резултат на което Веленовски открива и публикува 9 нови за науката ви-

дове.

Явашев има изключителни заслуги за развитието на просветното дело в България. Той превежда и издава учебници по ботаника (1892) и по зоология (1893) за горните класове на средните училища, както и редица методически ръководства за просветната мрежа в България. Автор на първия научен труд по ботаника, публикуван от български автор – „Принос за познаване българската флора” (1887-1891), отпечатва също и „Принос към българската народна ботаническа медицина” (1905). Съставя хербарийна колекция, която и до днес се пази в Института по ботаника на БАН. Явашев заедно с Божидар Давидов изработва „Материали за български ботанически речник” (1939).

Научните интереси на А. Явашев обхващат и историческото

минало на Разград и Разградско, където основава музей през 1897 г. и археологическо дружество през 1922 г. Издава исторически трудове „Исторически бележки за Разград” (1904), „Разград” (ч. I, 1930) и „Текето Демир Баба” (1934).

На Анани Явашев принадлежи заслугата за откриване на един от най-добре проучените, благоустроени и експонирани антични градове в страната Абритус край гр. Разград. През 1887 г. Анани Явашев организира разкопки в западната част на Хисарлъшката могила. Той разкрива трикорабна базилика от V - VI в. н.е. С намерените материали урежда сбирка в старата сграда на Разградската гимназия, което поставя началото на музейното дело в региона. Следващите разкопки Явашев провежда през 1893 г. върху източната, най-висока част,

където разкрива старохристиянска куполовидна църква от V - VI в. Резултатите от тези разкопки са публикувани в „Български алманах” (1894) и в „Юбилеен сборник по случай 35 годишнината на разградското читалище „Развитие” (1904).

Анани Явашев се занимава активно и с обществена дейност. Избиран е за народен представител и секретар на III Велико народно събрание (1886-1887). Бил е председател на разградското читалище „Развитие”, участвал е в създаването на пчеларското дружество и на лозарския синдикат в Разград.

През 1898 г. е избран за дописен член, а през 1900 г. и за редовен член на Природо-математическия клон на Българското книжовно дружество. Завършва жизнения си път на 5.05.1934 г. в Разград.

Достойни негови наследници са внуците му – драматичният и филмов артист Анани Явашев и художникът-дизайнер Христо Явашев.

Богатото научно и обществено дело на Анани Явашев заслужава достойно уважение не само от поколенията български естественици, но и от цялата научно-просветна общност в България.

ПОРТРЕТИ ОТ XX ВЕК

НЕЗАБРАВИМИЯТ ПРЕДСЕДАТЕЛ НА БАН АКАДЕМИК АНГЕЛ БАЛЕВСКИ – УЧЕН, ПРЕПОДАВАТЕЛ, ОБЩЕСТВЕНИК, ИНТЕЛЕКТУАЛЕЦ

*Пенка Лазарова,
отг. секретар на сп. "Наука"*

Големият български учен и общественик акад. Ангел БалеВСКИ е роден през 1910 г. в Троян. Баща му умира рано и той е отгледан от майка си в традиционния за Балкана възрожденски дух на работливост и любов към учението. През 1929 г. завършва Трета образцова мъжка гимназия в София, а през 1934 г. се дипломира като машинен инженер в Немското висше техническо училище в Бърно. За бъдещия голям учен тази диплома била дори по-важна от всички следващи дипломи през живота му.

Пътят на младия инженер започва като неплатен стажант в Инженерната работилница в София, минава през фабриките „Чиличена ръка”, „Борис Ташков”, „Електрометал”, „Авгис”.

На 35 години А. БалеВСКИ става извънреден професор в Държавната политехника, където създава и ръководи катедра Механична технология и фабрична организация. В периода 1947–1952 г. той е заместник-ректор на Държавната политехника. През 1947 г. става редовен професор, през 1955 г. – член-кореспондент, а през 1967 г. е избран за действителен член (академик) на БАН.

В периода 1966-1968 г. акад. А. БалеВСКИ е ректор на ВМЕИ, сега Технически университет – София. Ръководи секция „Металознание и технология на металите” към Техническото отделение на БАН, която прераста в „Централна лаборатория по металозна-

ние”. На 1 януари 1967 г. е създаден Институтът по металознание и технология на металите (сега Институт по металознание „Акад. А. БалеВСКИ”), с предмет на дейност фундаментални и приложни изследвания в областта на металознанието и технологията на металите, свързани с развитието на методите на обработване на материалите с газово противоналягане. На 9 март 1968 г. Общото събрание на академичните учени избира акад. БалеВСКИ за председател на БАН и той остава на този пост цели 20 години. Дотогава само проф. Марин Дринов и Иван Гешов са заемали този пост за по-

продължително време. От 1988 г. до края на живота си акад. БалеВСКИ остава почетен председател на БАН.

Под негово ръководство Академията се развива и утвърждава своя авторитет в страната и в чужбина. Институтите на БАН успешно сътрудничат в редица области на науката с академии и научни институти от Русия, Чехословакия, САЩ, Германия, Австрия, Великобритания, Гърция, Швеция и др.

Акад. Ангел БалеВСКИ е основоположник на българската научна школа по металознание и технология на металите. Неговите интереси в тази област се проявяват

още в началото на професионалната му кариера, когато той участва в конструирането на машина за горещо пресоване на цветни метали и в разработването на оригинален метод за добиване на чугун от български суровини във въртяща се барабанна пещ. Покъсно съвместно с чл.-кор. Иван Димов създават метода за леене с газово противоналягане, известен като „Метод на БалеВСКИ-ДИМОВ”, който е новост в световната леярска техника и дава възможност за получаване на отливки с голяма точност и високи механични свойства. Методът е защитен с над 100 патентни документа за изобретения у нас и в чужбина.

Акад. БалеВСКИ е автор и съавтор на 7 монографии и университетски учебници.

Избиран е за почетен и чуждестранен член на академите и научните дружества в редица страни и на международни организации. Бил е съпредседател на Международната академия на науките в Мюнхен (1988) и член на Съвета на Пъгушките конференции за наука и световни проблеми (1971).

Акад. БалеВСКИ е носител на най-високи български и чуждестранни награди за принос към науката и изобретателството. Той е два пъти лауреат на Димитровска награда, носител на орден „Академични палми” – Франция, златен медал „Дизел” – Германия,

продължение от стр. 7

медал "Ломоносов" на Руската академия на науките, медал „За заслуги пред науката и човечеството“ на Чехословашката академия на науките. Награден е със звание „Народен деятел на науката“, носител е на Почетния знак на БАН „Проф. Марин Дринов“ и на Почетния знак на Софийския университет. През 1985 г. акад. Ангел Балеvски е удостоен с най-авторитетната европейска награда за перспективен научно-технически принос на фондацията "Кьорбер". Заедно със специалния диплом той получава 800 000 германски марки, които дарява на държавата за развитие на металургията. През 1995 г. му е присъдено звание "Доктор хонорис кауза на Технически университет – София".

Независимо от огромната си популярност и авторитет като учен и общественик, в общуването той остава благ и добронамерен човек. Хората, които са имали щастието да го познават приживе, пазят спомена за тази духовно извисена личност с огромно човешко обаяние, завладяваща ерудиция и интелектуална енергия, които са увеличавали слушателите и събеседниците му. Блестящите му лекции, поднесени със завидна лекота и подправени с цитати, анекдоти,

афоризми и житейска мъдрост, са останали незабравими за собствениците му многобройни студенти и са привличали дори студенти от други институти и специалности.

А. Балеvски е инженер по призвание, но поет и музикант по душа. Учителят му по музика като дете казва: "...ако той беше продължил с цигулката, рано или късно щеше да обиколи света не като председател на БАН, а като цигулар. Не знам защо предпочете науката пред музиката." На което А. Балеvски отговаря: **"Следвал съм инженерство, като съм чувствал поезията на техниката, красотата на техниката, целия възторг на техниката."** И още: **"Когато ме питат какъв съм по специалност, аз казвам – инженер, защото винаги съм се чувствал като инженер. И ако има второ прераждане, пак бих станал машинен инженер."**

Ще останат емблематични неговата мъдрост и неподражаемо чувство за хумор, които преливат в книгите с разсъждения "Наука, човек, общество" и "Тревоги", в която прави равностетка на своя живот и век, както в хумористично-сатиричните "Българиада" и "Настроения".

През последните години от живота си акад. Балеvски преживя-

ва тежко пренебрежението на държавата към науката и научните изследвания. **"Науката има нужда от кадри, има нужда от учени. Ние трябва да създаваме кадри, защото кадрите движат науката, а науката движи живота... Ние трябва да трупаме духовното богатство на нашия народ, да пълним непрекъснато кладенеца, от който да се черпи..."** И още: **"Академията беше най-големият изобретател в България... Сега какво, какво може без пари? Трябва да се дават пари за наука, за патенти, за научни постижения на този, който произвежда. Когато се съживи индустрията и започне конкуренция, ще започнат да търсят неща, които да бъдат тяхна собственост. Трябва да се създаде фонд "Индустриална собственост", фонд за подпомагане на самата наука. Както го има в другите страни. Това, което се даде за иновации, което се дава за наука, за култура, да се приспада от печалбата. Фирмите да не губят нищо"**.

У акад. Балеvски инженерът и ученият съжителстват с общественика. Закърмен с възрожденски дух, той е неуморим и всеотдаен във всичко, с което се захваща. Като истински родолюбец, той се вълнува от съдбата на своя народ и духовното му издигане. Ето една

негова мисъл, която повдига националното ни самочувствие: **"И нашият народ може да се причисли към великите, но не по своята материална мощ, а по духа си. Той е велик със своето историческо минало, със своите възможности, със своето духовно богатство... Всяка духовна проява на нашия народ е била чисто негово дело, в нея първоначалният зародиш е бил делят на духовно издигнатите хора"**. Личността на акад. Балеvски обединява качествата на изключителен учен, изследовател, преподавател и наставник с буден обществен дух, което го прави наистина емблематична и незабравима личност. Като истински голям учен и човек на своето време, акад. Балеvски се тревожи от глобалните проблеми на човешката цивилизация и нарушеното равновесие както в природата, така и в сферата на духовността: **"Аз не вярвам в успеха на революциите. Аз вярвам в еволюционния преход на развитието"**.

Акад. Ангел Балеvски ни напусна през вече далечната 1997 г., но неговото научно и човешко наследство са живи и заемат своето достойно място в интелектуалната и духовна съкровищница на България.

(По материали от Интернет)

Иван Буреш е бил свидетел на зараждането и активен участник в цялото развитие на природните науки в България. Той е имал щастието да познава лично всички наши природоизпитатели и е написал биографични статии, очерци и студии за повечето български естествоведи от първите две поколения. Ето защо той е смятан за „живата история“ на природознанието у нас. Това обаче не е неговата основна заслуга в науката. Известен е преди всичко като основоположник на съвременната зоология и на биоспелеологията и като създател на фаунистично направление в България, а главното дело на неговия живот си остава превръщането на Природонаучния музей от малка сбирка в най-големия такъв музей на Балканския полуостров и център на развитието на природните науки у нас.

Роден е на 15 декември 1885 г. в София. Баща му Йозеф Буреш се е присъединил като фотограф към руските войски по време на Руско-турската освободителна война през 1877-1878 г. След това родителите на Иван Буреш са се преселили от Чехия в София. Баща му е автор на известната снимка на иницираното от Алеко Константинов първо организирано туристическо изкачване на Черни връх през 1895 г.

След като среща ученика Иван Буреш на вр. Мусала и след като вижда неговите сбирки на една ученическа изложба цар (тогава княз) Фердинанд го назначава през 1904 г. като лаборант-препаратор в основания от него естес-

АКАДЕМИК ИВАН БУРЕШ – ЖИВАТА ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКОТО ПРИРОДОЗНАНИЕ

Ст.н.с. д-р Алекси Попов, директор на Националния природонаучен музей при БАН

твеноисторически музей. Оттогава в продължение на повече от половин век животът му е свързан с изграждането на музея. Само след една година И. Буреш е вече асистент в новооснованата въз основа на неговата лична колекция от насекоми Царска ентомологична станция. Същевременно следва естествена история в университетите в София и Прага (1904-1909), а през 1909-1911 г. изготвя и защитава докторска дисертация по зоология в Мюнхенския университет. От 1911 г. е уредник на Царската ентомологична станция, а от 1914 до 1947 г. е директор на Царския естественоисторически музей. Ерудиран учен и отличен организатор, той ръководи музея в продължение на 45 години. От 1918 г. оглавява като главен директор новосъздадените Царски природонаучни институти, сред които основното звено е Царският музей. Избран е за член-кореспондент на БАН през 1926 г. и за академик - през 1929 г. От 1932 до 1942 г. е председател или секретар на Природома-

тематичния клон на БАН. Директор на Зоологическия институт при БАН е от 1947 до 1959 г. Починал е на 8 август 1980 г. в София.

Разностранната научна дейност на акад. Буреш обхваща изследвания върху пеперудите, скалците, бръмбарите, вредните насекоми, влечугите, земноводните, прилепите и много други групи животни. За повечето от тези систематични групи е съставил и монографии. Поставя началото на проучването на пещерите в България и в над сто от тях открива богата пещерна фауна от над сто нови за науката вида слепи пещерни организми. Това откритие му създава широка международна известност. Акад. Буреш е автор на повече от 200 научни публикации по зоология. Започва опръстеняване на прилепи и с това прави България осмата страна в света, която проучва миграциите им. Най-далечните прелети на прилепи в света са установени от него. Поставя началото и на опръстеняването на птици у нас и основава Българската орнитологична

централа.

Общественията дейност на д-р Буреш е съсредоточена към създаването на няколко природонаучни дружества при Царския музей, на които той е член-основател или ръководител. Голяма роля за високия престиж на музея в чужбина имат издаваните списания и поредици, чийто неизменен редактор е акад. Буреш. Той е описал 23 нови за науката вида и форми животни, а на негово име са наречени 117 нови за науката рода, вида и форми животни и растения, открити от него и описани от 89 учени от 18 европейски страни. Насърчавал е многобройни чуждестранни изследователи да проучват нашата природа, с което е направил името на българската зоология известно и уважавано в Европа. Израз на признание на неговото дело е наименованието на улица с името „Акад. Иван Буреш“ в район Лозенец в София с решение на Столичния общински съвет (2006). Освен това именият зоолог е награден с 10 български и 10 чуждестранни ордена от 5 държави, между които и чехословашкия Орден за заслуги към науката и човечеството (1966). Избран е за почетен член на 8 и член на 12 научни дружества в чужбина.

По-възрастното поколение български природоизпитатели познават акад. Буреш като обаятелна личност със задълбочени познания, широка култура и огромна енергия, като отличен разказвач, популяризатор на научните познания и радетел на защита на природата.

Видният български физик акад. Милко Борисов (1921-1998) беше „...голям учител на поколения бележити български физици и строител на българската физика, който живя и ни остави своята любов и тревога за България.“ (проф. Иван Лалов)

Роден е в София. Завършва висшето си образование по физика в Софийския университет (1945) и по предложение на проф. Г. Наджаков веднага започва работа като асистент в Катедрата по опитна физика, в която през 1957 г. е избран за доцент, а впоследствие и за професор и ръководител на катедрата, преименувана на Физика на твърдото тяло (1963-1972). Първоначално чете лекции по обща физика, а впоследствие въвежда нови лекционни курсове по физика на твърдото тяло и физически основи на акустоелектрониката и акустооптиката. Написва гимназиални и университетски учебници. Избиран е за декан на Физико-математическия и на Физическия факултет, двукратно е избран за зам.-ректор на Софийския университет.

Бил е отличен студент и не случайно след завършването на втората учебна година проф. Г. Наджаков и асистентът му Саздо Иванов го привличат като кръжочник в тяхната научноизследователска работа. Но първите му стъпки като млад учен започват в новосъздадения през 1946 г. Физически институт (ФИ) на БАН. Той работеше върху физиката на електронните процеси на диелектрици и полупроводници, но в широкия спектър от неговите интереси бяха и други проблеми на физиката – физика на плазмата, електронен парамагнитен резонанс, свръхпроводимост и др., в които

има съществени приноси. Изследвания на М. Борисов и сътрудниците поставиха началото на нови направления в развитието на науката и нейните приложения: функционална микроелектроника, акустоелектроника, твърдотелни сензори и др. Над 300 са научните му трудове в областта на физическите науки, 66 статии и книги по история на физиката, 15 авторски свидетелства. Многобройните му научни приноси в областта на физиката на твърдото тяло са получили признание у нас и в чужбина. През 1967 г. е избран за член-кореспондент, а през 1985 г. – за академик на БАН.

Като организатор на науката израства в БАН. Първата административна длъжност – зам.-директор на Физическия институт при БАН, му е поверена по време на строителството на атомния реактор – тогава М. Борисов е бил на 38 години! През 1972 г. е избран за директор на Единния център по физика (ЕЦФ) при БАН и директор на новосъздадения Институт по физика на твърдото тяло (ИФТТ) към академията. Като директор на ЕЦФ академик Милко Борисов бе инициатор и взе не-

посредствено участие в създаването и укрепването на единствената по рода си в страната Лаборатория по приложна физика към БАН в Пловдив. Съдейства за създаването на самостоятелна Централна лаборатория по слънчева енергия и нови енергийни източници. Той е един от инициаторите за създаването на Изчислителния център при ЕЦФ, от който по-натък се развива Базата за автоматизация на научните изследвания, а по-късно – на създадената Централна лаборатория по автоматизация и научно приборостроене. Създадената по негова инициатива през 1980 г. Международна школа по физика на кондензираното състояние в продължение на вече три десетилетия всяка втора година събира известни учени от цял свят.

Още от студентските си години М. Борисов активно участва в дейността на Българското физико-математическо дружество. По-късно не само като председател на Дружеството на физиците в България (1986-89), той участваше в ежегодните конференции по обучението по физика – с доклади, изказвания, като председател

на организационни комитети и т.н.

Интересът му към историята на науката датира още от студентските му години, но през последните години от живота му се засили и той отдаде много време и сили за събиране и изучаване на изворите на физиката за България – като започна от средните векове и продължи до началото на ХХ век. За съжаление, смъртта му попречи да завърши начертания от него план.

Признание за заслугите на акад. М. Борисов в неговата обществена, научноорганизационна и научноизследователска дейност е удостояването му със званието „Заслужил деятел на науката“ (1975), с орденa „Народна република България“ I степен (1981), Димитровска награда за наука (1982), с избора му за Почетен член на Дружеството на физиците в България (1977).

Акад. М. Борисов беше отличен преподавател, учен, организатор на науката. Беше човек с благ характер и с голямо сърце, скромно, отзивчив към всички и безкрайно честен. Под негово ръководство израсна плеяда от ученици и последователи, които помнят и следват неговото дело. С особена актуалност звучи и днес написаният от него: „...Развитието на културата, науката и в частност на физиката даже когато поради редица причини то не може да даде ярки постижения, които да влязат в световната съкровищница на културата и науката, има своето огромно значение за общественото, икономическото и културното развитие на един народ, за неговото национално самосъзнание и самочувствие.“

СЪЗДАТЕЛЯТ НА МЕТОДА ЗА АНАЛИЗ НА ЗЕМНОПРИЛИВНИ НАБЛЮДЕНИЯ ЧЛ.-КОР. АНГЕЛ ВЕНЕДИКОВ

**Доц. д-р инж. Венета Коцева,
секция "Технически науки" към СУБ**

Големият български геодезист, геофизик и гравиметрист, дълбоко уважаваният у нас и в чужбина член-кореспондент на БАН и на Испанската кралска академия на науките проф. доктор на физическите науки Ангел Венедиков е роден на 5 юли 1936 г. в София в семейството на потомствени интелектуалци. Негов баща е известният български юрист и блестящ преподавател по римско, вещно, гражданско и облигационно право в Юридическия факултет на Софийския университет, авторът на 33 български закона - проф. Петко Венедиков (1905-1995). Майка му е известната столична адвокатка Мария Орукин. Дядо на Ангел Венедиков е уважаваният генерал-майор, военен теоретик, историограф и журналист Йордан Венедиков (1871-1957). Баба на Ангел Венедиков по майчина линия е Екатерина Генадиева от Свищов. Тя е сестра на водача на Народно-либералната партия д-р Никола Генадиев (1868-1923) и братовчедка на писателя Алеко Константинов. Съгласно родословното дърво на фамилия Венедикови по майчина линия се достига до последния български цар –

Иван Шишман.

Фамилията Венедикови е добре известна и в българската университетска и академична общност. Роднина на Ангел Венедиков е големият български геодезист проф. Михаил Венедиков (1905-1973 г.). Известният наш археолог проф. Иван Венедиков от Софийския университет е чичо на Ангел Венедиков. Брат на Ангел Венедиков е проф. д-р Йордан Венедиков – виден наш математик и статистик.

Ангел Венедиков завършва висше образование по специал-

ността геодезия, фотограметрия и картография в Геодезическия факултет на Инженерно-строителния институт в София (1959). По време на следването си е бил член на студентския кръжок по висша геодезия и дипломант, ръководен от световноизвестния наш астроном, математик и геодезист акад. Владимир Христов (1905-1979).

През 1960 г. Венедиков постъпва на работа в секцията „Земен магнетизъм и гравиметрия“ на новооснования тогава Геофизичен институт на БАН, където ра-

боти до края на живота си. От 2004 г. до смъртта си работи в Централната лаборатория по висша геодезия при БАН.

Основната научна тематика в трудовете на Ангел Венедиков е интердисциплинарната област на гравиметрията, която се занимава с изучаването на земните приливи и се намира на границата между геодезията, математическата физика и геофизика. В тази нова научна област работата му е напълно успешна още през 70-те години на ХХ век. Той я продължава и задълбочава през целия си научен път у нас и в чужбина. Научните му разработки са световноизвестни и широко прилагани. Той стана един от най-известните учени в областта на гравиметрията и изучаването на земните приливи.

Ангел Венедиков провежда самостоятелно през 1961 г. първите гравиметрични приливни наблюдения, а през 1964 г. – и първите наклономерни наблюдения в България. През 1963 г. специализира в Геофизичния институт в Прага. Особено резултатни са неговите усилия по обработка

продължение от стр. 9

и анализ на приливните данни. През 1965-1966 г. в Международния център за земни приливи в сътрудничество със световноизвестния белгийски учен Пол Мелхиор и Пол Паке от Кралската обсерватория на Белгия Ангел Венедиков създава оригинален метод за анализ на земноприливни наблюдения. Поради силните си качества методът, който приема името му, се възприема навсякъде по света и дава силен тласък на изследванията в областта на земните приливи. В продължение на 30 години програмата VEN66 се използва като стандартна в Кралската обсерватория на Белгия и в Международния център за земни приливи.

През 1985 г. Ангел Венедиков установява преки научни контак-

ти с Института по астрономия и геодезия в Университета "Комплутенсе" в Мадрид за следене на вулканичната активност на Канарските острови и от 1988 г. до 2007 г. работи много продуктивно по 3 проекта, включени в българо-испанското сътрудничество на БАН. От 1965 до 2007 г. е бил около 20 пъти в Международния център по земни приливи и в Кралската обсерватория на Белгия в Брюксел. Бил е и като гост-преподавател в Университета Упсала в Швеция, в Университета в Кил, Германия, в СУ "Климента Охридски", в Университета Комплутенсе в Мадрид, в Университета в гр. Виго, Испания.

Проф. Ангел Венедиков беше председател на Научния съвет на ГФИ, член на Научния съвет на ЦЛВГ, член на Специализирания научен съвет (СНС) по геофизи-

ка и на СНС по геодезия и маркшайдерство, член на редколегиата на „Българско геофизично списание“ на БАН, председател на Научната комисия по физика и астрономия при ВАК и др. Владее писмено и говоримо 6 езика: английски, френски, немски, испански, руски и чешки. Имаше щастлив брак и неповторимо свежо чувство за хумор. Той беше философски извисен над дребнотемното в науката и в живота. Беше роден демократ и аристократ по дух и убеждение.

Автор е на над 150 научни публикации. Като се има предвид фактът, че броят на списанията и броят на публикациите по геофизика и геодезия в световен мащаб са много по-малко отколкото в научни области като химия, физика и биология, името на Ангел Венедиков се нарежда

между най-цитираните български учени в чужбина и най-цитираният български геодезист – цитиран е над 4100 пъти в 850 чуждестранни публикации.

Едно от най-големите признания за научните приноси на чл-кор. Ангел Венедиков е избирането му през 1993 г. за член-кореспондент (т.е. чуждестранен член) на Испанската кралска академия на науките. Почина на 1 декември 2007 г. Отиде си един от духовните аристократи на БАН. Българските учени като че ли не познаваха достатъчно огромните му научни приноси. А и той не обичаше да се шуми около него, оставяйки наукознанието и историографията да се произнесат за работите му, макар и след време и в България. Признанието в чужбина сякаш му беше достатъчно приживе.

Проф. дфн Митко Гогошев (1940-1997) беше човек и учен с неизчерпаема енергия, способен да запалва с нова оригинална идея, да осъществява замисленото и да воюва за изпълнение на поетите задачи.

Роден е на 15 април 1940 г. в село Златия, област Монтана. Завършва гимназия в Козлодуй и след това специалност физика на СУ "Св. Кл. Охридски". Постъпва на работа в Народната астрономическа обсерватория "Ю. А. Гагарин" в Стара Загора, на която е директор от 1969 г. Първите му научни интереси са в областта на атмосферните изследвания с оптични методи. Те осмислят цялата му по-нататъшна научноизследователска дейност

След създаването на Централната лаборатория за космически изследвания при БАН (ЦЛКИ-БАН) през 1974 г. Народната астрономическа обсерватория "Ю. А. Гагарин" става нейна основна експериментална база. Заедно с директора на Централната лаборатория по космически изследвания на БАН проф. Кирил Серафимов (по-късно академик на БАН) организират провеждането на оптични атмосферни изследвания с разположена върху земната повърхност фотометрична апаратура. Полагат началото на първите международни контакти в тази област, иницират и провеждат известния Старозагорски научен семинар с международно участие по атмосферни оптични емисии.

ПРОФЕСОР МИТКО ГОГОШЕВ – ЕДИН ОТ ПИОНЕРИТЕ НА КОСМИЧЕСКИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ В БЪЛГАРИЯ

Акад. Димитър Мишев

Проф. Митко Гогошев бе активен участник и/или ръководител при изпълнението на международната програма ИНТЕРКОСМОС в областта на изследванията на високата атмосфера на Земята (работна група по "Физика на Космоса"): тежките геофизични ракети "Вертикал -6, -7 и -10"; изкуствените спътници на Земята ИНТЕРКОСМОС 19, ИНТЕРКОСМОС - България 1300" (той е съинициатор на проекта заедно с акад. Кирил Серафимов, ст.н.с. Цветана Гогошева и други български учени); проектът "Венера-Халей"; научната програма за полета на първия български космонавт Георги Иванов и по-специално апаратурата "Дъга". Участва и докладва свои работи на конгресите на COSPAR, Международната астронавтична федерация (МАФ) и други научни форуми.

Автор е на повече от 250 науч-

ни труда, доклади на наши и международни научни форуми. Заедно с акад. Кирил Серафимов и ст.н.с. д-р Цветана Гогошева участва в обработката на данните от българо-индийските атмосферни изследвания.

Проф. Митко Гогошев бе редактор и популяризатор на резултатите от космическите изследвания, на българското участие и приноси в международната космическа интеграция, търсен, желан и слушан с внимание лектор, изнесъл над 2000 популярни лекции в цялата страна.

В последните години от своя живот включва в своята изследователска дейност и проблемите на екологията, състоянието на озоновия слой, генерирането и преноса на промишлени химически активни газове компоненти.

Впечатляващи са междуна-

родните контакти на проф. Митко Гогошев, които оказват съществено влияние върху цялостната му научноизследователска дейност. Тук трябва да се посочат: с Института по физика на атмосферата на Руската академия на науките (РАН), с Института по земен магнетизъм и разпространение на радиовълните при РАН, с Института за космически изследвания при РАН, с Абастуманската обсерватория, с научни институти в Чехия (тогава Чехословакия), Гърция, Индия, Куба, САЩ, Канада, Франция, Германия (тогава ГДР) и други.

Значителна е дейността на проф. Митко Гогошев като зам.-председател на Съюза на учениците в България (СУБ), като председател на клона на СУБ и като член на Ротъри клуб в Стара Загора, като един от инициаторите за създаването на Тракийския университет в Стара Загора и председател на настоятелството му. Член е на Международната академия по астронавтика (МАН), на Нюйоркската академия, на Американското планетно дружество.

С особена актуалност и сега звучат думите на проф. Митко Гогошев: "...Нужно е ново, глобално мислене, което засега липсва. Нашата съдба, на нашите деца и внуци, съдбата на планетата като цяло е в ръцете на днешните поколения..."

(Сп. „Наука“, бр. 2, 2000, с. 42-43 – със съкр.)

Проф. дмн инж. Иван Даскалов (1933-2004) – основателят и пръв директор на Централната лаборатория по биомедицинско инженерство (ЦЛБМИ) на БАН, беше учен и човек, роден с живец на вечно търсещия, който имаше винаги повече новаторски идеи, отколкото можеше да реализира, и който изгаряше в процеса на съзидание. Европа и светът го познаваха – фундаменталните му публикации в областта на

НА УЧИТЕЛЯ ПРОФЕСОР ИВАН ДАСКАЛОВ – С ЛЮБОВ И ПРИЗНАТЕЛНОСТ!

Ст.н.с. / ст. дтн Иван Доцински,
ЦЛБМИ "Проф. Иван Даскалов"

биомедицинското инженерство се цитират от много учени. Той не обичаше увлеченията по наукометрията, въпреки че научната му продукция е впечатляваща – 113 статии в списания, от които 76 са отпечатани в международни списания, 9 обзорни статии, два учебника (преведени на английски език). Отминаваше без коментар справки за огромен брой пуб-

продължава на стр. 11

продължение от стр. 10

ликации и цитирания. Дълбоко в себе си не приемаше учени, които пишат напоително и затварят кръг от взаимно цитиращи се лица. Може би защото една публикация в нашата област изисква профължителни изследвания, създаване на хардуер и софтуер, тестване на методи, алгоритми и програми с база данни от биомедицински сигнали и реални случаи, внедряване на резултатите в клиничната медицина. Не отричаше теоретичните постижения без пряк принос за практиката в момента, но също така не позволяваше на чистите теоретици да се отнасят с пренебрежение към практиката. За него науката беше единна – теоретична и експериментална. Затова неговата "наукометрия" включва публикации, цитати, разработки, внедрявания, огромен брой умни и полезни медицински апарати, монографии, книги, учебни помагала, ръководство на докторанти и много, много know-how предоставен на лекарите – една широка палитра от научни индекси, които свидетелстват как трябва да се измерва нивото на учен в тази интердисциплинарна област.

Проф. Иван Даскалов имаше страхотни познания по физиология и медицина, които му позволяваха да съзира рано проблемите, преди още лекарите да са ги осъзнали. Такова съчетание между медицина и техника е рядкост. Той беше отличен хардуерист, но взимаше такива компетентни решения в софтуера, че и

досега не мога да проумея какво е правил, след като никога не беше писал програми.

Щастлив съм, че съм работил с него. Ние се познаваме от далечната 1962 г. Постепенно станаме по-близки, а след 1970 г. имаме и общи разработки. Фантастичният за мен период започна през 1978 г. Оттогава, че до края, сменяхме организациите и техните названия, но оставахме на 3 метра разстояние от врата до врата. И сега, като се връщам назад във времето, си спомням ентузиазма и енергията, които черпехме от удовлетворението, че правим нещо различно от известното на всички. Това ни даваше сили да не спазваме работното време: започвахме рано сутрин и си отивахме къщи късно вечер, без да знаем дали е събота или неделя. Затова в съзнанието ми периодично изникват какви ли не спомени.

В началото на осемдесетте решихме да направим български кардиограф. Ние си давахме добра сметка за една печална и добре позната истина. Технологичните възможности в нашата страна бяха недостатъчни, за да се произведат регистратори с необходимото качество. Имаше няколко опита у нас и в тогавашния съветски блок, които завършиха с неуспех. Кардиолозите знаят прекрасно в какви заблуди може да ги въведе едно силно притиснато към хартията инертно топло перо, което изкривява формата и амплитудата на вълните, а освен това се поврежда прекалено често. Тогава проф. Даскалов прозря бъдещето. Той

каза, че някъде в Япония се произвеждат микроточкови терморинтери, засега с малък брой точки и стъпки на мм, които се използват за on-line издаване на билети за конни състезания, но на тези принтери предстои развитие, затова да започваме да работим на тази основа. Оказа се, че е прав. След около 2 години те се предлагаша с необходимите високи технически параметри. Японската фирма, с която работехме, включи в рекламната си брошура наш запис на ЕКГ, а по-късно този начин на регистрация се възприе от всички водещи производители на кардиографи. За съжаление, от формална гледна точка този нов подход за регистриране на ЕКГ не можеше да стане изобретение, а ние нямахме финансови и други възможности за защита на търговска марка. Въпреки това, той провокира създаването на многоканален усилвател с минимален брой операционни усилватели за синхронен запис на 12-те ЕКГ отвеждания и цифрова обработка, включваща пълно отстраняване на мрежовите смущения, без с това да се потискат съответните компоненти на ЕКГ сигнала. Така се роди първият микропроцесорен кардиограф в света. За щастие, успяхме да намерим време и за написване на една статия, която да свидетелства за това пред поколенията.

Иска ми се да разкажа и за някои други негови успехи. А те са толкова много. Все пак, нека отбележим пробива, който той направи в дефибрилацията. Под негово ръководство и в сътруд-

ничество с Bruker Medical – Франция, и Schiller – Швейцария, беше създадена фамилия дефибрилатори, прилагащи бифазни накъсани високоволтови импулси, с по-висока ефективност на възстановяване на нормалния сърдечен ритъм. Не случайно проф. Даскалов беше дългогодишен експерт към МНЗ и редица здравни институти у нас в областта на биомедицинското инженерство, към Координационния център по биомедицинска техника в Москва (1972-78), към Clinical Science Foundation, както към комисията на Европейската общност (от 1992 до смъртта си). Той беше един от 40-те членове на Международната академия по биомедицинско инженерство. Беше носител на редица международни и национални отличия и награди.

Освен че беше работохолик, проф. Даскалов беше и в центъра на много комични ситуации. Беше невероятно разсеян. Оправдаваше се, че бил такъв още от рождение, а не след като станал професор. Умееше да работи в екип – за много от нас той беше Даскала – нещо повече от семейство, той беше институция!

Като се размисля по-философски, проф. Даскалов – Даскала, беше един щастлив човек. Имаше си любима работа, имаше нас, верните му приятели, получаваше преданост и обич от тях, разчиташе на тях. Колко хора могат да се похвалят с такава съдба?

На Даскала с любов и признателност!

Името на акад. Михаил Димитров се свързва преди всичко с организацията на науката в България и творчеството на Христо Ботев.

Роденият през 1881 г. в с. Чупрене, Белоградчишко, М. Димитров следва философия в Загреб, Берн и София. След учителстване в страната от 1921 г. става асистент по експериментална психология в Софийския университет, а от 1946 до 1950 г. е професор в Историко-филологическия факултет. Като асистент съредоточава вниманието си върху психофизиологията на смеха и явленията на спонтанния ейдтизъм.

В научното му творчество се открояват две основни линии – проучвания на личността, делото и творчеството на Христо Ботев и обяснение на ейдетичните явления като субективни нагледни прояви. За научните си трудове в областта на психологията и философията и за постиженията си за живота и творчеството на Христо Ботев и Любен Каравелов през 1946 г. е избран за академик и директор на Института „Христо Ботев“ към БАН. Той обособява творчеството на Хрис-

АКАДЕМИК МИХАИЛ ДИМИТРОВ – ИСТОРИК, ФИЛОСОФ, ПСИХОЛОГ И ОРГАНИЗАТОР НА НАУКАТА

*Николай Поппетров,
секция "История" към СУБ*

то Ботев като изследователско направление и поглежда на него не само от исторически и литературоведски, но и от философски позиции. Преработва и издава трудове за Христо Ботев, биография на Любен Каравелов, коментирани издания на двамата бележити възрожденски дейци.

През 1946 г. е избран за секретар на Философския и правно-стопанския клон на БАН, а от 1949 до 1956 е и неин зам.-председател. Сътрудничи на водещи академични издания и научна периодика, между които „Философски преглед“ и „Просвета“.

Като председател на Съюза на научните работници в България (СНРБ) – днешния Съюз на учените в България – СУБ (1946-1960), той съдейства за решаване на наболелите социални проблеми на членовете му. Трябва да се отбележи и заслугата му да събере в СНРБ разпилените членове на различните научни дружества, ликвидирани в края на 40-те и началото на 50-те години на 20 в.

По времето на неговото председателство се решава въпросът със седалището на СНРБ в сградата на Спортната палата. Той поставя и началото на съюзния

печатен орган – Бюлетин, по-сетне сп. „Научен живот“ (1957), днес сп. „Наука“. Под неговото ръководство в СНРБ се оформят вижданията за съюзните издания, за културната и рекреативна дейност на организацията. За тази цел е създадена туристическата секция.

Продължаващите му активни занимания с възрожденската история рефлектират и върху развитието на историко-филологическата секция, обясняват вниманието, което съюзното ръководство отбелязва исторически годишни. Под ръководството на акад. М. Димитров в СНРБ се поставя началото на съюзните лектури и на пропагандата на научни знания, дейност, която легитимира организацията пред широката общественост. Той прави немалко за разширяване на дейността на СНРБ като организация на научните сили на страната.

От 1962 г. заради заслугите му за укрепване и израстване на СНРБ акад. Михаил Димитров става негов почетен председател, което говори, че той има своето място в историята на българската наука.

Акад. Страшимир Димитров е един от най-ярките представители на второто поколение български геолози, насочили своите изследвания в областта на минералогията, петрологията и рударството след Освобождението на България от османско иго. Неговото творчество е свързано с двете най-големи институции за обучение и наука в България – Софийският университет “Св. Кл. Охридски” и Българската академия на науките. Учителите му са учени-възрожденци, които градят възкръснатата от пепелищата на иго Трета българска държава: акад. Георги Златарски, акад. Георги Бончев, проф. Петър Бакалов, доц. Илия Стоянов, ас. Петър Андреев. С много приноси и новаторство е заредено научното му творчество.

Акад. Стр. Димитров създаде основите на модерните петроложки изследвания в България, издигайки ги на нивото на тогавашните водещи световни петроложки школи – руската и немската. Създадени през миналия ХХ век, неговите трудове са вградени в златния фонд на българската геология, със запазена във времето актуалност. Те съчетават в единство геоложки, геохронологички и петроложки приноси с регионален, тематичен и теоретичен характер, а неговите обобщения са изградени на солидна формационна, сериална, тектонно-магмена и металогенна основа. Научните му приноси винаги са съответствали на най-добрите постижения в областта на регионалната петрология. В качеството си на преподавател той израства като всепризнат, уважаван и обичан педагог, около който възниква школа от минералози, петролози, рудари, които съставят третото и четвъртото поколение български учени-геолози.

АКАДЕМИК СТРАШИМИР ДИМИТРОВ – ВЕЛИК БЪЛГАРСКИ ГЕОЛОГ- ПЕТРОЛОГ

*Проф. д-н Божидар Маврудчиев,
председател на секция "Геолого-географски
науки" към СУБ*

Акад. Тодор Николов

Стр. Димитров е роден на 10 август 1892 г. (ст. ст.) в семейството на Димитър Гьорев Мечкарски и Сузана Игова Килимарска. От всички 13 родени деца само Емануил, Страшимир, Славка и Мария доживяват зряла възраст. Четиримата имат университетско образование. Акад. С. Димитров умира на 26 април 2001 г. в Прага. В същата година с Указ на Президиума на Народното събрание институтът е преименуван и оттогава се нарича *Геологически институт "Акад. Стр. Димитров"*. На негово име е наречен минералът *страшимирит*.

В Софийския университет Стр. Димитров израства като изтъкнат учен и обаятелен преподавател: доцент (1936), професор (1942), ръководител на катедра (1944-1948). Чете лекции по *Петрография*, *Минералогия*, *Кристалоптика* и *въведенията* от него курс *Метаморфните и магматичните скали в България*. Чете и специализиран курс по *Петрография* за студенти от Селскостопанския институт в Пловдив и курс по *Минералогия* на студенти геолози и химици в Скопския университет.

Акад. Стр. Димитров е талан-

тлив реформатор в областта на университетското образование по геологията и далновиден организатор на нови научни направления в системата на БАН. Неговият живот и творчество съчетават качества на универсален геолог, голям учен-петролог, пословично трудолюбив водещ изследовател, всепризнат педагог, авторитетен организатор и общественик. При него човекът, творецът и родолюбецът бяха в единство. За проявена храброст като офицер в Първата световна война получава награди. Като експерт активно участва в геолого-петрографската оценка на местата, където са изградени "Родопският хидрокомбинат", яз. "Искър", "Пасарел", "Тополница", ВЕЦ "Асеница", "Горни Лом", "Разлог" и други.

Сам и в сътрудничество със съмишленици реализира три проекта за структурни промени на ниво университет, факултет и катедра, които съответстват на световните тенденции в областта на природните науки.

В БАН дейността на Стр. Димитров започва през 1947 г., когато е избран направо за неин действителен член. В новото поприще той проявява в хармония

най-добрите си качества на учен и организатор на науката. В същата година се създава *Геологическият институт*, включващ материалната база и личния състав на геологическия и минералогический отдел на Природонаучния музей, на който през 1950 г. е избран за първия директор. През същата година е избран и за секретар на *Отделението за геолого-географски и химически науки на БАН*. По негово настояване се възстановява дейността на *Българското геологическо дружество*, на което той е председател от 1952 до 1955 г. В 1959 г. акад. Стр. Димитров вече е зам.-председател на БАН. През същата година става почетен член на АН на СССР и почетен член на Минералогическото дружество към Чехословашката академия на науките. Много сили и енергия Стр. Димитров вложи и при проектирането и строителството на новата сграда на Геологическия институт на БАН.

Като зам.-председател на БАН Страшимир Димитров беше против изграждането на Металургичния комбинат *Кремиковци*, предупреждавайки за огромните пагубни последици, които гигантът на черната металургия ще създаде за плодородното Софийско поле и за здравето на живеещите в София и околните селища.

За тези, които го познаваха, акад. Страшимир Димитров беше забележителен геолог, наблюдателен петролог, прецизен петрохимик и задълбочен интерпретатор, който въведе рентгеноструктурния анализ при определяне на минералите и се докосна до първите радиометрични датировки на "немите" комплекси от кристалинния цокъл на планините в Южна България.

ДА СИ СПОМНИМ ЗА АКАДЕМИК ЛЮБОМИР ИЛИЕВ

*Акад. Петър Попиванов,
ИМИ – БАН*

Изправен съм пред една сложна задача – да очертая контурите на делото и да спомена няколко думи за житейския път на академик Любомир Илиев (1913-2000) – изтъкнат български математик, организатор на науката, общественик, университетски преподавател, психолог, човек народен с уменията да общува с хората и да ги насочва (особено младите) в перспективни области на науката, патриот. Едновременно с това той проявяваше чувство за хумор, колекционираше в своя богат архив и впоследствие отчасти публикува духовити спомени за свои съвременници – известни български учени, физици, математици, инженери... Той беше и забележителен нумизмат.

Възпитаник на СУ „Св. Кл. Охридски“, ученик на световноизвестните български математици Никола Обрешков и Любомир Чакалов, той утвърди своите приоритети и посвети своята научноизследователска дейност на комплексния анализ - еднолистните функции, свръхсходимост на сте-

пенни редове, нули на цели функции, зададени в интегрален вид, сплайн-функции, функции на Лагер и др. В тази област той публикува две монографии и успя да привлече талантливи млади български математици в такава популярна и красива област на Анализа. Важен е въпросът за школата. Академик Илиев специализира през 1940-1941 в Мюнхен, където има рядката възможност да се учи при Оскар Перон и Константин Каратеодори – две впечатляващи личности на немската математика. От това време датира и един забавен случай, кой-

то сега звучи като анекдот, за един от най-големите математици от края на XIX и първата половина на XX в. – великият Давид Хилберт (1862-1943). Ще го преразкажа накратко тук, за да освежа изложението. Хилберт споделял пред своите събеседници, че на неговата възраст смъртта не го плаши. Очаква предстоящата си среща със св. Петър и има към него един-единствен въпрос: „Вярна ли е хипотезата на Риман за разположението на нулите на дзета-функция?“. Това, което го трезова, е, че св. Петър може да му отговори: „Не зная“.

Акад. Илиев извървя пътя от гимназиален учител през доцент, доктор на науките, професор, академик на БАН, академик на Съветската академия на науките, на АН на ГДР, носител на престижната награда „Болцано“, до дългогодишен директор (в продължение на 25 години) на Института по математика и информатика (ИМИ) на БАН, главен научен секретар и зам.-председател на БАН. Неговото дело за българската математическа наука е не само в областта на духа, но и в пряк прагматичен смисъл – посетете внушителната сграда на Института по математика и информатика – бл. 8 в кампуса на БАН, и сами ще се убедите в правотата на моите думи. Тя беше построена през периода 1968-1972 г.

Акад. Илиев имаше вкус към новото – като перспектива, като идея и като практическа реализация в българската наука. Заслугите му за развитието на информатиката у нас са безспорни

продължава на стр. 13

продължение от стр. 12

и не се нуждаят от пространни коментари. Ще спомена тук само, че „размахът“ на математиката у нас до 1963 г. беше съвсем скромна. Точно тогава той беше сред хората, които изпратиха десетки и десетки млади и талантливи математици като аспиранти и специализанти в страни с традиции и име в математиката (СССР, Полша, ГДР, по-рядко на Запад). Те изградиха гръбнака на т.нар. Единен център по математика и механика, който интегрираше в себе си двете най-реномирани звена на математическия фронт у нас – Факултета по математика и механика при СУ „Св. Кл. Охридски“ и Института по математика при БАН. И днес, 20 г. след като единните центрове престанаха да

съществуват у нас, а и в такива страни като САЩ, Франция, Италия, Австралия, Швеция и др., работят на високо професионално ниво, завоювали са впечатляващ научен авторитет със своите резултати и допринасят много за разпространението на авторитета и престижа на българската математическа школа някогашните млади сътрудници на този Център и много техни ученици.

Искам да кажа няколко думи за дейността на академик Илиев в областта на образованието, която естествено кулминира по време на дългогодишната му работа като председател на Съюза на математиците в България. Тогава (през 70-те години на ХХ в.) се иницира работата с надарените ученици по математика и добрите учители, която кулминира в забе-

лежителни успехи, в завоюваните през последните 20 г. многобройни отличия от нашите ученици в най-престижни състезателни форуми по математика и информатика – като се започне от международните олимпиади и се завърши с най-обикновените (но чести) регионални състезания у нас.

Академик Илиев имаше интереси в наукознанието (методология на науката), където има публикувани у нас две публикации.

В края на тези бегли бележки искам да спомена, че десетилетия от своя живот той посвети на Съюза на учените в България. Трябва да отдадем дължимото на нашите предшественици и учители, академиките Братанов, Илиев и Бранков, които през 60-80-те години на ХХ в. имат респектиращ принос за развитието и израства-

нето на тази най-масова творческа научна организация в страната. Функциониращият повече от 40 години МДУ „Ф.-Ж. Кюри“ в курортна Св. Константин и Елена е практически реализация на тяхната идея за организирането на многобройни научни форуми и за пълноценния отход на нашата научна колегия. През едно доста напрегнато време – 1986-1989 г., и след смъртта на акад. К. Братанов, акад. Илиев оглави Съюза и безспорно допринесе за неговото съхранение.

Нека всички, които оценяват по достойнство житейския път на академик Илиев, съзидателното начало у него и приноса му към българската наука и специално към математиката и информатиката, да се поклонят пред паметта и делото му!

АКАДЕМИК ЙОРДАН МАЛИНОВСКИ – УЧЕНИЯ, УЧИТЕЛЯ, ЧОВЕКА

Ст.н.с. д-р Якоб Асса,
ЦЛАФОП – БАН

В забързаното ни ежедневие не остава много време за осмислянето на често повтаряни сентенции. Възприемаме ги машинално и само в редки случаи по някакъв повод схващаме дълбочината и същността им. Как да не се приеме, независимо от резервите на практичността, твърдението, че „духът на човека остава в голямото дело на живота му“. Така се случва, че влизайки в сградата на ЦЛАФОП, духът на основоположника ѝ и дългогодишен директор, въпреки раздялата ни с него преди повече от 10 г., вижда и си с усета, че забързан акад. Малиновски ще те спре и - оповал се на удивителната си памет, ще ти зададе точния въпрос в очакване на конкретен и изчерпателен отговор. И така е с всеки от нас, имали възможността да работим с него и до него. За нас, въпреки титлите, уважението си остава в топлината на често споменаваното „Шефът би казал...“.

Той бе и си остава преди всичко **Учения**.

Всяка наука има способността да създава, вътвърждава и популяризира авторитетни имена в национални и в световни рамки. Едно от най-ярките имена от световноизвестната българска физикохимична школа на акад. Каишев е това на неговия талантлив ученик – акад. Йордан Малиновски. Възпитаник на Физико-математическия факултет на СУ, той има щастието да започне кариерата си в Секцията по физикохимия на проф. Каишев. Един колектив от ерудиранни амбицирани личности стартирали разностранни пioniрни изследвания по зародишообразуване и теория на кристалния растеж и израсли впоследствие до всепризнати лидери в света с изключителен принос за развитие на отделни сектори от науката. Сред тях са акад. Шелудко – колоидна химия, акад. Будевски – теория на електрокристализацията, акад. Гуцов, проф. Мутафчиев - теория на кристалния растеж и др.

„Това беше научна среда, в която имах удоволствие да работя в една много добра колеги-

ална, но критична атмосфера. Смятам, че много дължа на тази школа. Тя ме научи какво значи наука“ – ще разказва след години акад. Малиновски. Съчетал в себе си отлични познания от следването и нестихваща интелектуална и професионална любознателност, обогатени от творческите дискусии в секцията, Й. Малиновски постепенно развива изключителен усет и интуиция за успешно ефективно направляване на изследователската си работа. Анекдотично звучат сред колегията случаи от съвместни работи, когато само поглед върху масив от резултати му е позволявал да предлага оптимално оригинално решение на появил се изследователски или експериментален проблем.

Не целим хронология и описание на научните му постижения. Но характеризирайки го като учен, е необходимо да подчертаем усета му към новото, обещаващото. Започнал с моделни изследвания на фотографския процес, на основание на резултати от брилянтни експерименти, проведени с редица негови сътрудници, той достига до новаторски заключения и успява да формулира и лансира в научния свят познатата като „схема на Малиновски“ симетрична схема за протичане на интимния фотографски процес в сребърните халогениди. Впоследствие той има съществени приноси и при обясняване на фотопроцесите и в безсребърни съединения. Успехът на изследванията и световното признание бяха основополагащи за разширяване на изследователската база и кадровото

укрепване на колектива, довело до създаване и на Централната лаборатория по фотопроцеси при БАН. С наличната база и новаторски идеи се провежда целенасочена изследователска работа, довела и до редица практически приложения. Постепенно от чисто изследователските моделни фотографски системи на базата на вакуумно-отложени тънки слоеве се създават лабораторни образци, технологии и поточни линии за производство на разнородни решетки, структурирани линии с приложение в приборостроенето, оптика, военни изделия. Неоспорими са и постиженията на колектива при създаване и характеризиране на среди за лазерен запис и съхранение на информацията. Така се претворява на дело жизненото му верую. „Моето дълбоко убеждение е, че всяко научно изследване трябва да има цел. Съчетаването на теоретични, експериментални и приложни изследвания не е толкова сложно и когато човек има вкус към тях и възможности, с каквито за щастие тук ние разполагаме, идеите му могат да бъдат реализирани“.

Напълно заслужено акад. Малиновски освен удовлетвореността от промишлена реализация на научните си идеи изпита и радостта от признание на световната научна общност. Като световно признат експерт бе канен за участие в научни, производствени конференции и съвещания, включително на висшите ръководни нива на фирми от класата на „Фуджи“, „Кодак“ или „Агфа“. А тези му участия го обогатяваха – от една

страна, с взаимен обмен на знания, а от друга – и с усвоявани и заимствани ръководни умения и похвати. Така се формираха у него идеи и представи за управление на науката, което се оказва особено ползотворно в работата му като директор на ЦЛАФОП, но най-вече като председател на БАН в едни от най-трудните за Академията години на прехода. Той бе убеден привърженик за нейното оцеляване, тъй като отлично познаваше възможностите на нейните кадри и вярваше в бъдещето, когато индустрията и селското стопанство неминуемо ще изпитват неутихваща необходимост за нейните иновации, познания за трансфер на технологии и възможности за обновяване на изделията и конкурентоспособността им.

Защото за него „няма българска наука. Науката е световна, със световни критерии и изисквания. Науката не се дели на фундаментална и приложна – има наука и приложение на науката“.

Акад. Малиновски създаде ЦЛАФОП и оглави един млад колектив от специалисти в областта на физиката, химията, физикохимията, електрониката, уникално приборно- и машиностроене. За всички нас той се превърна в **Учителя**.

Неговите идеи ни вдъхновяваха за безспирна изследователска работа. Посещенията му във фирмени, университетски и други изследователски лаборатории се превръщаха в повод за задълбочени дискусии за мястото и значението на нашите резултати, успехи и търсене на изход от неудачите ни. Така се формулираха двата основни проблема, по които се концентрира под негово ръководство работата на сътрудниците му: Фотографски процеси в сребърните халогениди и Фотоструктурни промени в халкогенидния стъкла. От проблема той помагаше при формулиране и на отделните теми. Не само това. Воден от желанието да бъде с „ръ-

продължава на стр. 14

продължение от стр. 13

ка на пулса", т.е. непосредствено до всеки от нас, той демонстрираше удивителната способност да вникне в същността на работата ни и да ни помогне да намерим правилното решение на конкретната задача. Възпитаваше критичност и изследователска непримиримост за постигане на крайните цели. Поставянето на високи критерии се стремим да бъде практика и в настоящата ни дейност. Може би такъв подход е и в основата на издигнатия авторитет на учениците му, за което се съди по множество покани за гостуване, лекции и доклади, съвместни проекти от редица лаборатории и университети към нас

- бившите аспиранти и сътрудници на акад. Малиновски. И сякаш съвсем естествено актуализираната тематика на лабораторията, водена от учениците му, прерасна в „Процеси при взаимодействие на светлина с материята“, свързани с изследвания по създаване на OLED, органични слънчеви елементи, лазерно модифицирани повърхности за катализ и сензори. Няма и следа от съмнение, че това стана възможно благодарение на помощта, съдействието и високата квалификация на Учителя ни – акад. Малиновски.

В годините на съвместна работа и взаимно опознаване не остана скрит за нас и **Човек** акад. Малиновски. Под строгостта му като директор, длъжен да спаз-

ва стриктно правила и параграфи, умееше да намери онзи подходящ статус да стимулира колегите за ефективна работа. Използваше името си и авторитета си да окаже подкрепа, да свърже някого с подходящия партньор в страната и чужбина, горещо да препоръча свой сътрудник за стипендия или специализация. И всичко това с множество непосредствени разговори помежду ни, случайни разходки или покана за гостуване в дома му. Така се разчупваха бариерите на отношенията, но дистанцията си оставаше непоколебима на основата на всепризнатия авторитет. В седмиците на продължителни негови отсъствия телефонните разговори въпреки отсъствието

на контрол бяха закон със същата значимост и сила като в нормалния делник.

Незабравими спомени оставяха организирани в ЦЛАФОР тържества, балове, в които той намираще повод с няколко думи да поздрави всички, но и да припомни най-необходимото за непосредствена работа. В дните на отпуск вечерите край палатките по къмпингите на Черноморието се превръщаха в маскени тържества, „пиратски набези“ и др. и всичко това с участието на Шефа. Имаше си своите слабости, но всички те вкупом показваха само, че всепризнатият учен от София до Токио и от Рочестер до Берлин, е и Човек.

Малко са българските философи, които имат трайно присъствие в европейското философско пространство – д-р Петър Берон, Цветан Тодоров, Юлия Кръстева.... Тук могат да се изброят още имена, но безспорно е едно – Димитър Михалчев е патер на българското философстване през ХХ век.

Роден е на 25 декември 1880 г. в Лозенград – умира на 18 януари 1967 г. в София. Пенчо Славейков обръща вниманието на министъра на просветата проф. Иван Шишманов върху талантливия студент по философия и той е изпратен на специализация в Германия. През 1909 г. излиза от печат на немски език голямата му монография „Философски студии. Принос към критиката на модерния психологизъм“. Тя веднага е забелязана и е рецензирана от видни за своето време философи в най-престижните немски, руски, английски, американски и други философски списания. Предговорът към книгата е написан от Йоханес Ремке, който използва израза „*filiius ante patrem*“, т.е. синът преди бащата, с което подчертава, че неговият ученик има постижения независимо от самия него. Член е на авторитетното Кантово общество (Kantgesellschaft), поддържа тесни контакти с видни европейски и руски

АКАДЕМИК ДИМИТЪР МИХАЛЧЕВ – ЕДИН БЪЛГАРСКИ ФИЛОСОФ С ЕВРОПЕЙСКИ ИЗМЕРЕНИЯ

Ст.н.с. | Ст. дфн Димитър Цацов, Институт по философски изследвания на БАН

философи, политици и учени. През есента на 1913 г. е включен в делегацията, чиято цел е да представи през европейската общественост политическите позиции на българското правителство за ситуацията след войните. А през 1923 г. е изпратен като пълномощен министър в Прага, за да бъдат използвани личните му връзки с тогавашния Председател на Чехословашката република проф. Томаш Масарик.

1910 година заема особено място в биографията на Димитър Михалчев. Тогава той е избран за член на престижното Кантово общество Kant-Gesellschaft и за редовен доцент по систематична философия в Софийския университет - в катедрата, която се ръководи от д-р Кръстьо Кръстев. През

същата година Михалчев изнася и първите си лекции пред български студенти. През летния семестър на 1909/ 1910 година, той чете лекции по логика, а през зимния семестър на 1910/1911 година – лекции по обща психология. Успехът на лекциите е огромен и популярността на младия учен бързо расте. На какво се дължи този неочакван интерес и как на неговия фон да се обясни една по-късна констатация на проф. Генчо Пиръев, с която мълчаливо се съгласяват повечето историци, че курсът, воден от Михалчев, който е изграден на основата на философията на Й. Ремке, не оставя трайни следи в развитието на психологията у нас поради твърде абстрактния си характер?!

Политическата дейност на Д.

Михалчев продължава и през 30-те години на миналия век, когато е изпратен като пръв български пълномощен министър в Москва. А през 40-те години отново е пълномощен министър в Съветския съюз. Председател е на Българската академия на науките от 1944 до 1947, пръв директор на Института по философия и член на неговия Научен съвет до смъртта си.

Успоредно с тази обществена и политическа дейност Д. Михалчев продължава своята преподавателска дейност в Софийския университет. През 1922 г. е декан на Историко-филологическия факултет. От 1916 г. е редовен член на Българската академия на науките. Особено значение за формирането на българския философски език и стилистика изиграва неговата втора значителна монография „Форма и отношение“ (1914). Д. Михалчев основава през 1929 г. първото в Българския философски списание „Философски преглед“, което има широко разпространение, но е спряно по политически причини през 1943 г.

Акад. Димитър Михалчев оставя около десетина книги, над двеста студии и статии, които са ценно културно наследство, което съдържа богата гама от евристични идеи и защита на демократични ценности.

Развитието на биологията у нас от Освобождението и досега се дължи на цяла плеяда бележити учени. Всеки от тях даде своя принос в изграждането на научната структура и образованието по биология. Един от тях е проф. Кирил Йорданов Попов (1907-1970). Той остави ярка следа в няколко направления – в развитието и утвърждаването на физиологията на растенията като наука и учебна дисциплина у нас; в изграждането на модерна образователна система в Биологическия факултет на СУ; в поставянето на основите на целенасочена изследователска дейност по тази дисциплина в БАН; в защитата на природата и опазването на околната среда.

ПРОФЕСОР КИРИЛ ПОПОВ – ЕДНА ДОСТОЙНА ЛИЧНОСТ В БЪЛГАРСКАТА БИОЛОГИЧНА НАУКА

Ст.н.с. | Ст. Нина Бакърджиева, секция „Теоретична и еволюционна биология“ към СУБ

Не са малко хората, които си спомнят неговата обаятелна личност и огромна ерудиция. Той внушаваше респект, но общуването

с него беше лесно и непосредствено поради вродената му деликатност и уважение към събеседника. Учен с висока култура и

широки научни познания, той създаде поколения биолози, изгради специалисти по физиология и биохимия на растенията, които работиха във висшето учебно заведение и научните институти. Той умееше да общува с младите си сътрудници и си спомням как често и много деликатно укротяваше нашите младежки научни залитания. И ни показваше пътя, по който трябва да вървим. Имаше и много фино чувство за хумор, с което можеше да каже много.

К. Попов следва естествена история в Природо-математическия факултет на Софийския университет. Неговата голяма мечта е да опознава живата при-

продължава на стр. 15

продължение от стр. 14

рода и той изучава предметите системно и задълбочено и се дипломира през 1932 г. Неговата любознателност, аналитичен ум и задълбоченост в работата не остават незабелязани от преподавателите му. През 1933 г. К. Попов е поканен за асистент от изтъкнатите учени биолози професорите Никола Арнаудов и Стефан Консулов. Назначен е в Катедрата по обща ботаника към Ботаническият институт на Софийския университет. Именно проф. Арнаудов насочва младия асистент освен към анатомията и орнагографията на растенията и към трудния и все още недостатъчно развит дотогава у нас клон на ботаническата наука – физиологията на растенията. Попов поема тази задача и я изпълнява системно и с необходимата науч-

на компетентност и тя става същността на неговия научен път. Помагат му деликатните напътствия на мъдрия учен Н. Арнаудов, съчетани с неговата възискателност и принципност. Специализира и защитава докторат в Германия. Навлязъл дълбоко във фитопизиологичните изследвания, възприел нормите на немската изследователска школа, усвоил международния опит и знания и усетил удовлетворението от експерименталната работа, Попов поема твърдо по трънливия път на развитие на физиологията на растенията в нашата страна. Това той прави както в Биологическия факултет на СУ, така и по-късно в системата на БАН.

Проф. Кирил Попов бе директор на Института по физиология на растенията при БАН близо 12 години – от 1958 година до смъртта си – и бе първият титу-

лярен директор след акад. Методий Попов. Този период беше особено ползотворен за Института и се извърши структурно и тематично преустройство на базата на добре структурирана и премислена изследователска програма. К. Попов оцени и анализира научното наследство на Методий Попов и потърси подходите и посоките да се продължи делото му. Той постави като централен проблем ценната научна традиция по изследване на стимулационните явления в различните им теоретични и експериментални аспекти. Едновременно той положи началото на проучванията върху фотосинтезата, които успешно се разгърнаха в следващите десетилетия. Като директор на института ни К. Попов създаваше творческа научна атмосфера. Непрекъснато се интересуваше от хода на изследва-

нията, дискутиреше, съветваше. Много чести, почти ежедневни, бяха посещенията му в лабораториите и кабинетите – разговаряше със сътрудниците, донасяше справки за намерени от него нови литературни данни по работваните въпроси. Насърчаваше самостоятелното мислене и без да се колебае, даваше път на самостоятелното творческо развитие на младите учени. Никога не проявяваше ревност към техните постижения, а ги поощряваше и ценеше. С интерес и критичност посрещаше споделените от нас с него нови идеи и хрумвания. Кирил Попов беше личност, която се налагаше със своята компетентност, културно поведение и деликатност, с уважението към хората около него. Затова той не възприемаше и се съпротивляваше на бруталното налагане на мнения.

Академик Кирил Борисов Серафимов е един от основателите и организаторите на космически изследвания в България. Роден е на 24 май 1932 г. в София. През 1950 г. завършва Механоелектротехническа гимназия в София като първенец на випуска си, а през 1957 г. – ВМЕИ (сега ТУ) – София, с отличен успех. Първоначално е научен сътрудник в Научноизследователския институт по съобщенията (НИИС) – София, и ръководи създаването на йоносферна станция. През 1961 г. се прехвърля заедно с нея в Геофизичния институт (ГФИ) при БАН. Защитава кандидатска дисертация в Московския университет “Ломоносов” (1964), а през 1969 г. – докторска дисертация в областта на космическата физика в Университета на Ростов на Дон. През 1973 г. е избран за професор, през 1977 г. – за член-кореспондент, а през 1984 г. и за академик на БАН. През същата година става член на Международната астрономическа академия в Париж.

През 60-те години акад. К. Серафимов заедно с акад. Л. Кръстанов – тогава директор на ГФИ и председател на БАН, извършват огромна научно-организационна дейност, участвайки активно в подготовката и създаването през 1967 г. на международната програма “Интеркосмос” – програма за международно сътрудничество в изследването и използването на космическото пространство за мирни цели. С помощта на тази програма е предоставена възможност на всички страни от бившия социалистически лагер да участват в космическите изследвания в желаната от тях научна област и със своя научна апаратура, като използват безвъзмездно руската космическа техника и съоръжения – спътници, ракети, стартови площадки и телеметрични станции.

АКАДЕМИК КИРИЛ СЕРАФИМОВ – БАЩАТА НА БЪЛГАРСКАТА КОСМОНАВТИКА

*Ст.н.с. д-р Таяна Иванова,
Институт за космически изследвания – БАН*

През 1967 г. основават у нас Национален комитет за изследване и използване на космическото пространство, на който акад. К. Серафимов първоначално е секретар, а от 1977 г. – председател. На 1 ноември 1969 г. основават Групата по физика на Космоса (ГФК) към Президиума на БАН, на която от 1973 до 1986 г. нейният идеолог и създател акад. К. Серафимов е директор. ГФК се разраства бързо поради огромната му активност, през 1974 г. прераства в Централна лаборатория за космически изследвания, а през 1987 г. – в Институт за космически изследвания (ИКИ).

Началото на космическата ера в България беше поставено с изследване на йоносферата – изключително важна област от околното космическо пространство. От йоносферата, както се нарича наелектризираният под влиянието на слънчевите лъчи слой от атмосферната обвивка на Земята, зависи до голяма степен животът на нашата планета. В тази област българската наука бе създавала своя мощна школа, добила световна известност и съвсем закономерно бе избрана за проучвания и от Космоса с апаратура, монтирана на борда на спътници и ракети.

На първите назначени в ГФК

инженерки – отличнички на ТУ-София, ръководени от н.с. Ст. Чапкънов, бе възложена изключително сложната и отговорна задача да разработят първия български космически прибор и да положат основите на космическото уредостроене в България. На 1 декември 1972 г. прибор П1 бе изстрелян успешно на борда на спътника “Интеркосмос-8” и България се нареди на 18-о място в списъка на космическите държави, съгласно конвенция, приета от ООН.

След този успех следват разработката и изстрелването на серия от прибори за преки измервания на параметрите на йоносферата. Акад. К. Серафимов е ръководител на българското участие в космическите изследвания със спътниците “Интеркосмос - 8, 12, 14, 19 и 24”, тежките геофизични ракети “Вертикал - 3, 4, 6, 7 и 10”, както и “Кентавър-1 и 2”. Председател е на програмния съвет на научно-техническата програма за полета на първия български космонавт Георги Иванов през 1979 г. Инициатор е на космическия проект “България 1300”, по който са изстреляни 2 спътника с българска научна апаратура през 1981 г. Председател е на Първа секция на програмата “Интеркосмос” от нейното създаване, член

на бюро на COSPAR, зам.-председател на UNISPACE '82, председател на работната група на URSI.

Акад. К. Серафимов бе невяротен човек, страшно енергичен, пословично трудолюбив. Притежаваше невяротен дар слово и творческа продуктивност – изпод перото му излязоха хиляди страници с научна и публицитична стойност. Автор е на 3 монографии, на повече от 500 научни труда, голяма част от които са публикувани в авторитетни научни издания в чужбина, на над 1600 научнопопулярни статии, обзори, коментари. Основните научни трудове и приноси на акад. К. Серафимов са в областта на физиката на йоносферата, космическото уредостроене, космическите съобщения, физика на Космоса и с право бе наречен “бащата на българската космонавтика”.

Но през 80-те години настанаха трудни за космическите изследвания у нас времена – тогавашната ЦЛКИ беше закрыта и отново “преоткрита” ... Това на времето беше много удобен прием на управляващите да си разчислят сметките с неудобни или небезопасни от тях личности. При тази “реформа” бяха “пропуснали” да преназначат директора на ЦЛКИ акад. К. Серафимов и шефа на Базовата ни обсерватория в Стара Загора – проф. М. Гогошев, както и други ръководители на важни научни направления. Макар и да не бяха оставени без работа, а милостиво бяха назначени в други институти на БАН, някои от тези хора бяха толкова потресени от извършената спрямо тях несправедливост, че направо не можах да го понесат и си отидоха от този свят на сравнително млада и творческа за научния работник възраст...

Така, само на 60 години, акад. К. Серафимов почина на 2 април 1993 г.

Да бъде човек научен работник е привилегия.
Акад. Хр. Я. Христов

АКАДЕМИК ХРИСТО Я. ХРИСТОВ – СИМБИОЗА МЕЖДУ УЧЕН И УЧИТЕЛ

Акад. Чавдар Палев,
ИИЯИЕ – БАН

Когато става дума за духовните първенци на нацията ни, в съзнанието ни като че ли изникват предимно образи на писатели и поети, на просветители енциклопедисти от минали столетия. За съжаление, по-малко популярни са дори най-изтъкнатите ни учени, макар че плодовете на тяхната мисъл и дело имат общонационално значение. А със своето присъствие на личности, с интелектуалния си заряд и дълбоко осъзнато чувство на дълг те се издигат до най-високите сфери на българското духовно пространство.

Сред тях е акад. Христо Я. Христов (1915-1990) – една от най-значителните фигури в областта на физическите науки у нас – учен, преподавател и организатор на науката с утвърден авторитет в чужбина, оставил дълбоки и трайни следи в изграждането на българската физика; човек с многогранна култура, с голяма възпитателност и голяма преданост към своите възпитаници, на които беше като духовен баща.

Акад. Христов е основоположник на теоретичната физика в БАН. Той е създател на Института за ядрени изследвания и ядрена енергетика (ИИЯИЕ) при Академията, негов пръв директор и председател на Научния съвет до пенсионирането си; в продължение на две години е и зам-председател на БАН. Той е един от строителите на Обединения институт за ядрени изследвания (ОИЯИ) в Дубна (Русия), негов вицепредседател и дългогодишен пълномощен представител на България в него. Близо 50 години от живота и дейността му са свързани с развитието на Софийския университет, където той е дългогодишен професор по теоретична физика и член на Факултетния съвет на Физическия факултет, а по две години в различни периоди от живота си е и декан на факултета,

зам.-ректор и ректор на СУ „Св. Кл. Охридски“.

Наред с това акад. Христов е първият дългогодишен председател на Дружеството на физиките (сега Съюз на физиките) в България (1971-1986). Член е на Комитета за мирно използване на ядрената енергия, на Президиума на Съюза на научните работници (сега Съюз на учените) в България, председател на Музейния съвет на Националния политехнически музей, няколко години е гл. редактор на „Доклади на Българската академия на науките“, един от създателите е на Българския физически журнал.

Научното творчество на акад. Христов е в областта на квантовата теория, теорията на относителността, електродинамиката, статистическата физика, теорията на елементарните частици, математиката. Проблемите обаче, които в най-голяма степен владеят неговите интереси, са на границата между физиката, математиката и философията и се отнасят до развитието на физическите теории в дълбочина. Съществени негови научни приноси са свързани с аксиоматичното изграждане на физиката.

Изключително голяма е заслугата му за популяризирането на науката, което за него беше и професионален дълг, и вътрешна потребност.

Нагласата на акад. Христов като учен и личност прозираше от начина му на преподаване. Неговите лекции бяха едни от най-интересните и богати по съдържа-

ние във Физическия факултет. Съсредоточен, с увлечение той говореше, сякаш разкриваше някаква идея, която в момента се ражда в мислите му. Лекциите му бяха силен стимул за студентите с подчертани теоретични интереси.

Акад. Христов ценеше най-много сътрудниците и студентите си, у които наред със знанията виждаше нетрадиционно мислене. Веднъж беше казал, че за да се направи откритие, са нужни „силни улове, съчетани с полета на фантазията“. Но в духа на своето веруване, осмислено от собствения му жизнен опит, той винаги подчертаваше, че прозорливата мисъл трябва да върви заедно с упорития, системен труд. В това отношение той винаги даваше незаменяем личен пример. Неговата възпитателност беше насочена преди всичко към самия себе си.

Въпреки огромната си заетост академикът и професор намираше време и сили не само за научни консултации и разговори със своите колеги и възпитаници, но и за чисто човешко съпричастие към техните лични проблеми и болки. И този отклик не беше формален. По един неповторим начин той успяваше да инжектира оптимизъм у човека в труден момент. Подобни личности импулсират не само за работа в науката, но и за работа над самите себе си. Радваше се на истинските таланти в своята област, подкрепяше ги и ги привличаше около себе си – отличителен признак на големия учен, безкористно отдаден на науката.

Качествата на акад. Христов като учен и организатор, съчетани с неговото личностно излъчване, бяха съществен фактор за високото равнище на работата в ръководения от него колектив. Изключителен е неговият принос за утвърждаване ролята на физиката в развитието на страната ни и за издигане авторитета на българската наука.

Като човек беше справедлив, скромен и непретенциозен в ежедневието. Беше с весел нрав, рядък оптимист, имаше силно развито чувство за хумор. Ценността му скала не се измерваше с материалното благополучие. Наред с научните постижения, богатството той виждаше и в приятелството. Обичаше музиката и според неговия близък приятел проф. Иван-Асен Петков се е оплаквал, че „като изпълнител нещо не му върви с цигулката, на която от време на време посвирваше“.

До края на живота си акад. Христов запази интересите си към музиката, живописата и литературата. Той имаше и редица хобита, от които най-силно беше колекционерството на минерали. Полициите на бюфета в дома му бяха натежали от изумително красиви кристални друзи, корали и океански раковини.

Огромната му научноизследователска, преподавателска и научноорганизационна дейност беше високо оценена у нас и в чужбина. Носител е на два ордена „Народна република България“, на съветския орден „Червено знаме на труда“, „Народен деятел на науката“, лауреат на Димитровска награда за наука, почетен председател на Дружеството на физиките в България и др.

Близо две десетилетия акад. Христов не е между нас. Остава примерът на неговия живот, преминал в интензивно творческо горене. Остава делото му, безлязано с печата на една симбиоза, която се среща само при големите умове и сърца – симбиозата между учен и учител!

АКАДЕМИК ЛЮБОМИР ЧАКАЛОВ – МАТЕМАТИК НА ЕВРОПЕЙСКО РАВНИЩЕ

Един от най-изтъкнатите представители на онова поколение български учени, сред които намираме първите математици на европейско равнище, е Любомир Чакалов (1886-1963).

Роден през 1886 г. – малко след появата на Третата българска държава – като девето от 11-те деца на самоковски занаятчия, Любомир още като ученик проявява силен интерес към математиката. Ето един негов спомен от онова време: „В учебника по геометрия на Киселъв (преведен от руски език) имаше една задача – теорема, която не можахме да решим нито ние, учениците, нито учителят. Трябваше да се докаже, че сборът от трите медиани на триъгълника е по-малък от периметъра му. Амбициран от несполучливите си опити да се справи с тази задача, учителят заяви, че ще даде 10 лв. на този от нас, който успее

да докаже теоремата. Да добавя, че по онова време – 1901 г. – 10 лв. бяха за нас, учениците, цяло състояние. Не беше никак малка тая сума и за кесията на един учител, който получаваше стотина лв. месечна заплата. Тогава аз се заех здраво и мислих съсредоточено над нея, дето се казва ден и нощ, докато най-сетне получих решението.“

По-късно, като ученик в Пловдивската мъжка гимназия, съучениците му го наричали Питагор. Много искал да следва математика в Университета в София, но поради липса на средства известно

време вместо студент станал учител в едно самоковско село. През 1904 г., спестявайки пари за фаятон, Любомир дошъл пеша от Самоков, за да се запише за студент и завършил през 1908 г. с отличие математика и физика.

Веднага след като завършил висшето си образование, Любомир веднага бил привлечен като асистент на професора по висш анализ Емануил Иванов, който действал младият асистент да бъде изпратен на двугодишна специализация в Германия. Така, 24-годишен, той попада в световния център на математическата ми-

съл по онова време – Университета в Гьотинген. Там преподавали легендарните Давид Хилберт, Феликс Клайн, Херман Вайл, Едмунд Ландау. Лекциите и семинарът по теория на числата на Ландау оказали силно влияние върху Л. Чакалов и той запазил до края на живота си своята любов към този дял на математиката. През 1924 и 1925 г. той отново е на специализация – този път в Париж и Неапол, където защитава докторат върху уравненията Рикати, резултатите от който веднага са цитирани дори в учебници по диференциални уравнения.

Любомир Чакалов е автор на над сто научни работи, публикувани в изтъкнати списания у нас и в чужбина. Автор е на учебници по теория на аналитичните функции и диференциални уравнения. Мно-

продължение от стр. 16

го са научните му приноси, сред които са работата му върху хипократовите лунички, уточненията на класическата теорема на Рол за полиноми и т.н.

За редовен доцент в Софийския университет е избран през 1914 г., редовен професор става през 1922 г. и ръководи до 1952 г. Катедрата по висш анализ. Бил е декан на Физико-математическия факултет на Софийския университет (1923-1924), както и ректор на Университета (1943-1944). Забележителна е преподавателската дейност на Л. Чакалов. Лекциите му се отличават с особена яснота

и привлекателност. Той пръв чете специални незадължителни курсове, които се слушат по желание на отделните студенти. В ръководения от него в продължение на 30 години семинар израства цяло поколение български математици.

Не бива да забравяме и популяризаторската му дейност в рамките на Физико-математическото дружество и Физико-математическото списание, на страниците на което той години наред редовно поставя нови задачи. Автор е на учебник по аналитични функции, незагубил значението си и до днес. През 1983 г. са издадени в два тома негови съчинения.

Любомир Чакалов е участвал в почти всички международни конгреси по математика – от Болоня (1928) до Белград (1960). През 1925 г. е избран за дописен член на БАН, а през 1930 г. – за редовен (академик). През периода 1936-37 г. е бил председател на Природо-математическия клон на академията, а през 1939-1947 г. – неин ковчежник. През 1947 г. е избран за член на УС и секретар на Физико-математическия клон на БАН, през 1954 г. – за председател на комисията по физическите, математическите и химическите науки към новосъздадения Научен съвет за координация на научната дейност към Президиу-

ма на БАН.

Акад. Л. Чакалов е бил член-кореспондент на Кралската чешка академия на науките, Варшавската академия на науките, Географското дружество в Лима. За научните си постижения през 1950 г. получава Димитровска награда I степен, а през 1963 г. е отличен със званието „Народен деятел на културата“. Днес Националната природо-математически гимназия – лицей на СУ „Св. Кл. Охридски“, носи неговото име.

(По материали от „Български математици“, съст. И. Чобанов и П. Русев, Държ. изд. „Народна проесвета, С., 1987)

ЖЕНИ В НАУКАТА

ПРОФ. Д-Р МАЛИНА ПОПОВА – ПЪРВАТА ЖЕНА АСТРОНОМ В БЪЛГАРИЯ

Пенка Лазарова,
отг. секретар на сп. „Наука“

Към името на доайнена на астрономическата колегия в България – проф. д-р Малина Попова, приляга прилагателното **първата**. Тя е първата жена астроном в България; първият астроном, защитил докторска дисертация в България, с което става и първата жена – доктор по астрономия у нас; първият назначен служител в Секцията по астрономия при Физическия институт на БАН.

Малина Попова е родена на 7 февруари 1922 г. в село Първенец, Пловдивско. Веднага след завършване на средното си образование постъпва в Софийския университет – специалност физика. Тя проявява подчертан интерес към астрономията и организира заедно с колегите си ежесмесечен машинописен бюлетин за забележителни астрономически явления. Посещава освен задължителните за физики лекции, лекциите по теоретична астрономия за математици и факултативния курс по геодезична астрономия. Това привлича вниманието на преподавателя ѝ по този предмет – проф. Никола Бонев. Още докато тя е студентка III курс – през 1943 г., той ѝ предлага след завършване на следването да стане асистент по астрономия. Малина Попова започва за цял живот разговора, който определя нейното бъдеще. Тя знае, че по това време наблюдателната база за астрономически изследвания у нас е повече от скромна – Университетската обсерватория в Борзовата градина в София е предназначена основно само за обучение на студентите, но светлините на големия град са пречка за по-сериозни астрономически изследвания. Проф. Бонев с увлечение споделя плановете си за изграждане на голяма обсерватория за развитие на астрофизиката у нас. Изненадата е голяма и приятна – самият проф. Бонев никога не се е занимавал с наблюдателна астрономия, но известният със сдържаността си професор се преобразява в ентузиазирани мечтател, когато разказва за стремежа си да създаде една сериозна база за наблюдателната астрономия у нас. След като за-

почват бомбардировките над София, изпитите вече се провеждат в провинцията, но проф. Бонев издирва адреса на студентката си и напомня за уговорката тя да остане на работа в Университета. Така и става – през 1945 г. М. Попова е назначена за асистент в Катедрата по астрономия на Физико-математическия факултет на Университета. В продължение на 8 години тя води упражненията по сферична и теоретична астрономия на студентите по физика и математика. Успоредно с това се занимава с научна дейност и на 1 юли 1949 г. става първият астроном, защитил докторска дисертация в България.

През 1953 г. към Физическия институт на БАН се създава Секцията по астрономия, в която М. Попова е назначена като научен сътрудник. Активно участие взема и в дейността на създадената към секцията Централна станция за наблюдение на изкуствените спътници. На 4 юли 1962 г. Бюрото на Президиума на БАН определя комисия за изграждането на Астрономическа обсерватория при БАН в състав: председател – акад. Асен Дацев (секретар на отделението за математически и физически науки), и членове: чл.-кор. Никола Бонев, ст.н.с. д-р М. Попова, Илия Василев – пом.-председател на БАН, и инж. Северин Попов – нач.-отдел „Капитално строителство“. Започва работа по избор на място на обсерваторията и инструментите, с които тя ще бъде оборудвана. На 19 юли 1968 г. Министерски съвет приема решение № 293 за изграждане на Националната астрономическа обсерватория.

Междувременно М. Попова

специализира в обсерватории в чужбина – в Унгария и в Зонебергската обсерватория в Германия, където открива 40 нови променливи звезди, сред които и една необикновена променлива звезда – КР от съзвездие Колар (KR Aurigae). Тази звезда, според Попова, е от нов, неизвестен дотогава тип. Публикациите ѝ за необикновената звезда привличат интереса на астрономи от цял свят и най-големите обсерватории в света я включват в програмите си. Попова получава спектъра на звездата във френска обсерватория и той потвърждава особения характер на звездата. Тя е включена в списъка на обекти за наблюдения в рентгеновия диапазон на американския спътник „Айнщайн“ и съветската станция „Салют“ – 7. Впоследствие тази звезда става прототип на нов клас катаклизмични променливи. Изследванията на д-р М. Попова в областта на променливите звезди привличат вниманието на колегите в бившия СССР и от 1964 до 1968 г. тя е на работа в Москва по съвместна задача „Физика и еволюция на звездите“, като разширява обхвата на интересите си и върху звездните купове и тяхната еволюция. Тя изучава структурата и разпределението на променливите звезди в звездните купове, като прави изводи относно влиянието на условията в протозвездната среда върху образуването на звездите. По време на работата си в Астрономическия съвет на АН на СССР тя има възможността да посети много от по-големите обсерватории в света и да се запознае с проблемите, които трябва да бъдат решени при създаването на нашата Национална обсерватория.

След завръщането си в България М. Попова пише доклад за ръководството на БАН, в който споделя вижданията си за дейността, която трябва да се предприемат с оглед успешното функциониране на нашата обсерватория. Нейните препоръки не само са взети предвид при решаването на целия комплекс задачи по изграждането на НАО, но в голяма степен са актуални и днес.

Самостоятелната Секция по астрономия при БАН прерасна в Институт по астрономия, в който и досега едно от най-развитите направления остава изследването на променливи звезди и звездни купове – една успешна научна школа в нашата астрономия, на която тя поставя началото и привлича много наши астрономи, за да ги насочи към системна дейност в тази област.

Наред с плодотворната научна дейност на д-р Попова се налага да се занимава с тежки организационни въпроси. Тя е научен секретар на Секцията по астрономия в течение на повече от 25 години (1958-1977) – времето, в което се извършва подготовката за изграждането на НАО, а когато строителството вече е започнато, през 1977-1979 г. е директор на звеното. През 1983 г. става ст.н.с. I ст. Нейната дейност не остава незабелязана и освен със златна значка на БАН за заслуги при изграждането на Националната астрономическа обсерватория тя е награден с орден „Кирил и Методий“ I ст., почетен знак на Софийския университет II ст., медал „Коперник“ от Полската академия на науките и други отличия.

Днес, на 86-годишна възраст, М. Попова е все така жизнена, с бистър ум, работоспособна и влюбена в астрономията. Голямо удовлетворение ѝ носи фактът, че още не може да каже точния брой на цитиранията на нейните над 100 научни труда. Вече повече от 20 години след приключване на активната ѝ дейност нейни работи продължават да се цитират и вече общият брой на цитатите значително надхвърля 300.

На многая лета,
проф. Попова!

Проф. Елка Бакалова, доктор на изкуствознанието - възпитаница на една от класическите византоложки школи – руската, в лицето на Лазарев, е първият учен, който системно и последователно установява в България нейните постижения и възможности. През 1963 г. Елка Бакалова завършва Филологическия факултет на Московския държавен университет, специалност руска филология, а през 1964 г. – Историческия факултет на МГУ, специалност история на изкуството.

Оттогава започва и нейният път на историк на средновековното изкуство в Института за изкуствознание на БАН. Тук именно тя се утвърждава като водещ специалист в областта на средновековната живопис в България и Византия; тук не само създава голям брой научни трудове, но формира школа от по-млади учени, които днес представят лицето на българската наука за средновековното изкуство.

Ето как обобщава научните приноси на чл.-кор. Елка Бакалова изкуствоведът проф. Бисерка Пенкова: *„Тя първа постави и изследва проблема за съотношението „словесен текст-изображение“ в паметниците на средновековното българско изкуство, проблемите за взаимодействието на литуричната поезия и църковната стенопис, за функцията и символката на жеста в средновековното изкуство, за стенописните надписи като изкуствоведски проблем. През последните години посвещава своето внимание*

ЧЛ.-КОР. ЕЛКА БАКАЛОВА: ЖИЗНЕН ПЪТ, ОТДАДЕН НА ИЗКУСТВОТО

*Ст.н.с. д-р Цветана Стайкова,
Централна библиотека – БАН*

главно на въпроса за реликвите и мястото им в култа и изкуството в България и Византия“.

Своите усилия чл.-кор. Елка Бакалова съсредоточава главно върху осъществяване на приемственост в науката. От 1969 г. до днес тя чете лекции и основни лекционни курсове в Националната художествена академия, СУ „Св. Кл. Охридски“, Нов български университет, Великотърновския университет. Нейни възпитаници са всички завършили в България изкуствоведи, калки и специалисти от редица други хуманитарни дисциплини. Проф. Бакалова консултира също чуждестранни дипломанти, специалисти и докторанти (на някои от които е и научен ръководител). Тя е изнасяла лекции в престижни медиевистични центрове в Париж, Женева, Лондон, Виена, Вашингтон, Ню Йорк, Принстън, Брюксел...

Своята изследователска област чл.-кор. Елка Бакалова *„постепенно – системно и целенасочено – обогатява не само фактологически, но и методологически“* (проф. Мила Сантова).

Още в монографиите ѝ, посветени на Бачковската костница и Беренде, успоредно с перфектните иконографски проучвания и анализи, се появяват и първите прояви на интереса ѝ към социологическата проблематика и нейната връзка с визуалното възприятие.

Друга важна житейска задача на чл.-кор. Елка Бакалова е грижата за паметниците на средновековното изкуство. По думите на проф. Бисерка Пенкова, *„за нея те не са просто обект на изследване, за нея те са болка и мисъл за бъдещето, особено когато са в риск.“* Тя играе първостепенна роля като експерт на ЮНЕСКО, участва активно в научни и обществени форуми, посветени на опазването на културно-историческото наследство. Чл.-кор. Елка Бакалова участва в оценката на православни паметници с цел включването им в Световната листа на културното наследство. Благодарение на нейната перфектна експертна обосновка под закрилата на ЮНЕСКО днес са паметници като сръбските средновековни манастири в

Косово, в Румъния, тя реализира сложни мисии в Грузия и пр.; тя е един от двамата автори на методологическата разработка върху критериите за оценка на манастирите като културно наследство в православния свят.

В последните години постепенно основният акцент в работата на чл.-кор. Елка Бакалова се определя от интереса ѝ към култа, свързан с мощите и реликвите. Това е научна сфера не само неизследвана до този момент, но предполагаща използването на прилагания вече от нея културно-антропологически подход.

Своята професионална реализация чл.-кор. Елка Бакалова постига и като дългогодишен главен редактор на сп. „Проблеми на изкуството“ (от 1989 до 2007 г.). През трудните години на „прехода“ тя успява не само да запази, но и да развие политиката на списанието, отчитайки новите условия на финансиране и социална рецепция. Като член на редколегиата днес тя продължава да съдейства за поддържане на високото му професионално равнище.

Израз на високата оценка на нейната научна и преподавателска дейност е отличаването ѝ от Българската академия на науките с орден „Марин Дринов“ на лента. Уверени сме, че във всички сфери на своята научна дейност чл.-кор. Елка Бакалова ще продължава да работи със същия ентузиазъм и жар и ще се ръководи от мисията си да открива и подготвя нови учени изкуствоведи.

В чест на 70-ата годишнина на известната наша археоложка ст.н.с. Маргарита Ваклинова колегите ѝ от Националния археологически институт и музей при БАН издадоха сборник с прекрасното заглавие „Лаври“. Едва ли може да се намери по-точно заглавие, посветено на Ваклинова – водеща изследователка в областта на средновековната археология, увенчана с лаврите на онова рядко признание, което идва не заради пост, власт или самохвалство, а заради достойнството да работиш дълго и честно, като че винаги с опиянение от професията си и от науката.

За Маргарита Ваклинова не може да се каже, че е „разкопвач“, както често наричат у нас проучвателите на старините – тя е Археолог с главна буква. В нито една своя публична изjava не пропуска да повтори, че археологията е наука – изискваща много и различни знания, уважение едновременно към миналото и към бъдещето, а не екранно шоу, в което чалгата се нарича Индиана Джоунс. Може би затова колегите ѝ тъй ревностно събраха научните си разработки за юбилейния сборник в нейна чест, че не успяха да ги поберат в един том, та ще правят и втори.

На нейното тържество се окажа, че археолози и музейни ра-

СТ.Н.С. МАРГАРИТА ВАКЛИНОВА – АРХЕОЛОГ С ГЛАВНА БУКВА

Д-р Велиана Христова

ботници от цялата страна не могат „да си я поделят“ и да постигнат съгласие къде повече е работила и на кого повече е помогнала в професионалното поприще – Благоевград, Плевен, Велико Търново, Перущица, Смолян, Шумен, Плиска, Велики Преслав, Гоце Делчев, НИМ... За 47 години археологическа практика тя е успяла като че ли да остави следа навсякъде – в науката за праистория, античност, ранно средновековие и разбира се, за средновековните столици на България Плиска, Велики Преслав, Търновоград. От каменната декоративна пластика и металопластиката до архитектура, стенописи, некрополи, стратиграфия, музейно дело – това е обхватът на нейните енциклопедични занимания. Всеки, който е имал късмета да общува с нея, е наясно, че у нея няма суета, възгордяване или надменност – стремежът към себепоказ-

ване е нещо, което липсва в природата ѝ. Това, че е директор на Националния археологически институт и музей при БАН, за нея е отговорност, а не повод и начин за „изjava“ в обществото. Къртовският труд на брилянтен археолог и трудностите в живота, за които се иска много мъжество, при Ваклинова като че ли са се случвали и се случват ей-така, между другото; отминава ги с лекота, между две усмивки. Сигурно само тя си знае какво е онова, невидимото за другите.

Родена е в София, обича зодията си – телец. Завършила е история със специализация археология и музейно дело в СУ „Св. Кл. Охридски“. Специализира в Италия, в Париж, в Лондон. Била е гост-преподавател в Парижкия университет. Работи в Археологическия институт с музей при БАН от 1966 г. Преди това е била завеждащ Историческия музей в

Смолян. От 1993 г. е зам.-директор на Археологическия институт с музей при БАН, член е на Съвета за теренни проучвания на територията на България. Преподава История на българската средновековна култура в специалност теория и история на културата във Философския факултет на СУ и чете курс лекции пак там в магистърска програма по мениджмънт на културното наследство. Ръководител е на магистратури и докторанти в НАИМ, в СУ, ВТУ, в Университета на Страсбург и Екс ан Прованс, в Унгария.

Маргарита Ваклинова е автор на повече от 100 научни публикации в областта на средновековието. Ръководител е на археологически проучвания в Родопите, Благоевградско, Пловдивско, Плиска, Велики Преслав, Велико Търново. Председателства и е член на множество междуведомствени експертни комисии, свързани с културното наследство. Член на Работна група 20 „Култура и аудиовизия“ за подготовка за влизане на България в ЕС. Участва като автор и експерт в множество проекти и национални и международни форуми за изработването на културните маршрути в колектив, получил наградата на ЮНЕСКО. Член е на

продължение от стр. 18

Българския национален комитет на ИКОМОС и председател на Ревизионния съвет на организацията. Член на ръководството на Национален фонд "Култура". Ръководи и участва в подготовката на изложби в България и в чужбина и музейни експозиции, организатор и участник в множество научни форуми у нас и в чужбина. Главен редактор на изданието на АИМ "Разкопки и проучвания". Председател е на Националното движение "Българско наследство".

За такъв археолог може да се изпишат десетки страници. Но едно нещо трябва да се каже задължително - тя притежава особена дарба да разказва зримо за археологията, за паметниците на културното ни наследство, за българщината. Това не е само плод на неизчерпаемо познание, то е

талантът да имаш душа за професията си. Затова Маргарита Ваклинова е любимка на журналистите. Винаги е безкрайно интересно да я слушаш - говори достъпно, красиво и безкрайно коректно и обективно от гледна точка на науката. Да завиди човек на студентите ѝ в Софийския университет и НБУ. А когато разказва за престолнината Велики Преслав, където прави разкопки над 40 години и сега е координатор на всички проучвания там, словото ѝ завладява като възшебна приказка - за автентичния вид на бляскавите дворци в Златния век на България, за колонадите и параклисите, за Дворцовия комплекс и голямата Владетелска базилика, която нейният екип разкри в последните години.

Никога не си служи с измислици, не обича измислените сензации в археологията. Археоло-

гията е наука, без нея и културният туризъм е менте, обикновено печалбарство, повтаря тя. И още: "Ученията, които уважава себе си и науката си, никога не бърза да прави изявления. И най-добрият професионалист археолог не е гений, за да може веднага безгрижно да прави заключения. Целта на археолога е да запази колкото може повече повече информация за паметника, който проучва. Не бива да се иска от него веднага да направи заключения. Един предмет, открит при разкопките, е само предмет, независимо колко е лъскав. Археологията се прави на бюрото с цялата информация, с камарите книги, за да може да се каже максимумът за обекта. Иначе се създава митология, която заблуждава обществото, а науката няма право да върши това. Не е най-важното колко кила злато си извадил,

трайното, което остава, е знанието за старината и за историята. Иначе ще ровичкаме, ще вадим и...толкова".

Посегателствата над паметници на културата приема като варварство и беда за България. Постава научната истина над всичко и казва, че науката е съдба. Дълбоко я възмушават необосновани нападки срещу изследователите и срещу БАН, ниското финансиране, неразбирането у политиките за ролята на науката в цивилизованата държава. Била е на специализации в много страни и знае как се цени знанието по света.

Маргарита Ваклинова е човек с позиция, а човекът, който отстоява граждански позиции и има морал, не живее лесно, особено в днешно време. Затова пък тя има много и искрени приятели. Да живеи! На многая лета!

"И ние искрено се надяваме, че след години, когато полетът към Марс се превърне в реалност, значителна част от обитаемия отсек ще бъде космическата оранжерия, в която са заложени разработените от български космически биотехнологии".

Тези думи принадлежат на една жена, български учен, обявената от в. "Комсомолская правда" през 1972 г. за "Мис Интеркосмос" – българска чаровница ст.н.с. д-р Таня Иванова.

Таня Иванова е родена на 9 септември 1946 г. в София. Родителите (майката е филолог, а бащата – професор по фармация) мечтаят тяхната дъщеря да стане лекар, но тя избира ... радиотехниката. Сега признава, че би избрала биологията заради работата си по космическата оранжерия. Завършва Техническият университет в София през 1969 г. като отличник и първенец на випуска и от 1 ноември с.г. е един от първите млади учени, които са назначени в новосъздадената Научна група по физика на Космоса (НГФК) с ръководител акад. Любомир Кръстанов и зам.-ръководител ст.н.с. д-р Кирил Стефанов. С това младият инженер-конструктор и неговите колеги полагат основите на космическото уредостроене в България. През 1974 г. групата прераства в Централна лаборатория за космически изследвания (ЦЛКИ), а през 1987 г. придобива статут на Институт за космически изследвания при Българската академия на науките (ИКИ-БАН).

Участието на България в областта на космическите изследвания започва през 1969 г. и още от самото начало то е свързано и с името на Таня Иванова. По думите ѝ началото на космическата ера в България е поставено с

СТ.Н.С. Д-Р ТАНЯ ИВАНОВА И БЪЛГАРСКИЯТ ПРИНОС В КОСМИЧЕСКАТА БИОЛОГИЯ

Кирил Евстатиев,
уредник в Националния политехнически музей

изследване на йоносферата. Създавайки своя школа в тази област, българската наука утвърждава своите позиции и нейни представители са от пионерите в проучванията и от Космоса с апаратура, която е монтирана на борда на спътници и ракети. За този период са разработени повече от 100 научни прибора, апаратури и системи, които са летели в Космоса, като на 12 от тях ст.н.с. д-р Таня Иванова е конструктор и водещ инженер.

Все пак – какво е легобноеето на това българско участие? От 1972 г. насам, когато нашата страна изведе първата си космическа апаратура на борда на спътника "Интеркосмос-8", в ЦЛКИ са създадени цяла поредица космически прибори, главно в областта на космическата физика и дистанционното изследване на Земята от Космоса. В тези области, можем уверено да кажем, че имаме съществени постижения и оригинални апаратури, които за първи път са създадени в България. Нашата страна е осемнадесетата по ред космическа държава, изпратила апаратура в Космоса и провела космически експерименти.

Една от основните задачи на фундаменталните космически изследвания (а именно тук са насочени професионалните интереси на ст.н.с. д-р Таня Иванова) е създаването на Биологична

система за осигуряване на живота (БСОЖ) на екипажите, базирана на рециклирането на химическите елементи, както това става на Земята. Този проблем трябва да бъде решен преди стартирането на бъдещите дългосрочни космически мисии до Луната и Марс и изграждането на научни лаборатории на повърхността им. При тези полети е невъзможно да се осигурят достатъчно запаси от кислород, вода и храни, или ако тези запаси все пак се вземат на борда, то качеството им не може да бъде запазено продължително време. В изкуствените затворени БСОЖ параметрите на околната среда се поддържат по естествен път от обитаващите я живи организми: растения, животни, микроорганизми и хората от екипажа. Растенията, енергийна "врата" на системата чрез фотосинтезата си, могат да осигурят със своята биомаса до голяма степен храната на космонавтите, биологичното пречистване на въздуха от въглеродния диоксид, отделян при дишането на хората, възстановяването на кислорода, както и регулирането на влагата.

Така се появява и една нова област на науката – Космическо растениевъдство. Основните цели на учените, работещи в тази област, са насочени към разширяване на изследванията и задълбочаване на познанията вър-

ху фундаменталните механизми, които регулират растежа и нормалното развитие на висшите растения в условия на микрогравитация; към оценяване на възможността за оптимално използване на растенията в БСОЖ и създаване на свободна от стрес среда, в която растенията да се развиват нормално и да дават добиви, близки до земните. Отговорите на въпросите, които се породят, са дадени от секция "Космически биотехнологии" към Института за космически изследвания (ИКИ) – БАН, чийто ръководител е ст.н.с. д-р Таня Иванова, и това са експериментите, проведени в разработените от български учени две поколения Космически оранжерии (КО) "СВЕТ-1" и "СВЕТ-2", работили на борда на Орбитална станция (ОС) "МИР". Първата КО "СВЕТ-1" е автоматизирана установка за отглеждане на растения в условия на микрогравитация и е изстреляна на борда на ОС "МИР" по съвместен руско-български проект на програма "Интеркосмос" през 1990 г. В нея са проведени и първите дългосрочни опити със зеленчукови растения – витаминозна добавка към храната на космонавтите от екипажа.

В началото на 1996 г. е разработена и изстреляна на борда на ОС "МИР" второ поколение КО "СВЕТ-2", с която по програми, финансирани от НАСА, работят много международни екипажи. Проведени са серия от експерименти с растения (главно пшеница) с фундаменталната цел да се отгледат растения през един пълен жизнен цикъл на развитие в условия на микрогравитация.

Това е в няколко реда трудният научен и нелек житейски път на един учен със световна известност, който повече от тридесет години от живота си е посветил на изучаването на Космоса – българката Таня Иванова.

Когато чуя името на доц. д-р Евгения Сендова, винаги се сещам за прословутия анекдот, свързан с големия математик Хилберт. Когато го попитали какво се е случило с един от неговите бивши ученици, ученият отговорил: „Ах, онзи ли? Той стана поет. За математиката имахе твърде малко въображение!“

Що се отнася до Жени – както всички я наричат – според мен тя има достатъчно въображение, за да бъде добър математик. Каза, че „неуспешно“ е кандидатствала след VII клас в Държавното музикално училище в София. И вероятно ще ще да стане добър музикант, но със сигурност от „неуспешното“ ѝ кандидатстване е спечелила математическата наука у нас. Жени завършва Факултета по математика и информатика на СУ „Св. Кл. Охридски“ и специализира в Института по информатика на Варшавския университет. От нея ми е известно, че научните ѝ интереси са в областите на компютърното моделиране на творчески процеси и интегрирането на информатиката в обучението по математика, езици и изкуства. Повече не иска да говори за себе си като учен. Когато ѝ казах, че искам да напиша материал за нея във в. „Homo Sciens“, тя категорично ми заяви, че не заслужава и веднага започна да ми изрежда имена на нейни колежи, които били много подобри учени от нея, по-интересни като хора, с по-разнострани интереси и т.н. Даже ми обеща да напише за една от тях, но не ѝ стигна времето, тъй като замина за САЩ. Там тя от 1997 г. е преподавател в лятната Международна школа за ученици с извънни способности в математиката, информатиката и природните науки Research Science Institute (RSI), организирана съвместно от Центъра по усъвършенстване на

ДОЦ. Д-Р ЕВГЕНИЯ СЕНДОВА – ЗА ТАЛАНТИТЕ (И В НАУКАТА)

Пенка Лазарова,
отг. секретар на сп. „Наука“

образованието и Масачузетския технологически институт. Работи с много любов и отговорност и с младите таланти по математика в Ученическия институт по математика и информатика (УЧИМИ), учреден от Съюза на математиките в България, Института по математика и информатика (ИМИ) към БАН (където Жени е и.д. ръководител секция „Образование по математика и информатика“), фондация „Еврика“ и Международната фондация „Св. св. Кирил и Методий“. Защото смята, че „*талантите (и в науката) трябва да се „коваат“, докато са млади.*“ За тази си благородна дейност говори много възторжено – радва се от сърце на всеки успех на младите български математичници. За нея най-голямата награда е израстването им в науката, сътрудничеството между випускниците на двата института – съвместни публикации в престижни математически издания, участието им в УЧИМИ в нова роля – лекции и теми на проекти, в подготовката на състезания, в разработването на електронни платформи за общуване. За другите си награди не говори, но в Интернет попаднах на информацията, че през 1991 г. е получила престижната награда IFIP Outstanding Services Award, през 2003 г. – Siemens certificate for working with young talents in mathematics and science. Що се отнася до научни-

те ѝ публикации, накратко казано, тя е автор и съавтор на около 80 статии в български и международни научни списания, на 5 книги и 20 учебни помагала. От 1985 г. чете лекции във Факултета по математика и информатика на СУ „Св. Кл. Охридски“, във Великотърновския университет и в Бургаския свободен университет. Често я канят да изнася и лекции в чужбина.

Повече от 30 години е омъжена за математика Божидар Сендов (вж. стихотворението по-долу – бел. ред.). Радва се и на две прекрасни дъщери – Цветанка и Мария.

Има много интереси извън науката и откриването и обгрижването на младите таланти в математиката. За тях разказва охотно: по нейни думи „*стихоплетства – предимно оди на роднини, колеги и приятели*“ – под псевдонима „Жен-И-Сен“; освен че в танците е „*достойна сянка на съпруга си*“, играе и в танцовия състав на ИМИ; обича музиката и изобразителното изкуство (включително и компютърното); има над 20 години състезателна дейност по пинг-понг; „*от дъжд на вятър*“ играе тенис; и – малко нескромно – твърди, че е семеен шампион на табла.

Колекционира пословици, афоризми и вицове.

Надявам се, че Жени няма да ми се разсъри за това кратко и непълно описание на нейните многобройни таланти и интереси. Ще спомена и за будното ѝ обществено чувство – виждала съм я в първите редици на митинги в подкрепа на българската наука. Колегите ѝ от ИМИ я избрах за член на Общото събрание на БАН – едно признание за уважението и доверието, с които се ползва сред тях. Вярвам ѝ, че не е изключение от много други наши математички. Но аз съм благодарна на съдбата, че се е случвало пътищата ни да се пресичат. И че всяка среща с нея ме е изпълвала с оптимизъм и възхищение пред българските математички!

Ж + Б = С + +

На Жени и Божидар Сендови

Срещнах Божко, срещнах Жени –
освежени, подмладени,
със усмивки озарени
и от щастие огрени...

Днеска слух се носи: „Жени
вчера, казват, се ожени“.
Вси ергени – поразени,
вси девойки – вдъхновени,
вси колеги – възхитени,
враговете – възмутени!?

Скъпи Божко, мила Жени,
да сте ни благословени,
в „евърластинг лав“ пленени,
с вечно Щастие блажени!

28.09.1997 г. ИММ – БАН, София

Проф. д-н Колю Минков
(К. Минков,
Поетични посвещения,
София, 2000)

МЛАДИТЕ В НАУКАТА

Когато чух, че престижната награда „Иван Евстратиев Гешов“ за най-млади учени, работещи в областта на математическите науки, е присъдена на двама млади, единият от които е докторантът към ИМИ Георги Костов Митов, останах приятно изненадана. Не от това, че е толкова изявен (за него бях чувала прекрасни отзиви от научния му ръководител проф. Николай Янев), нито пък за това, че човек под 30 г. може да постигне толкова значителни резултати в сравнително нова област – приложението на стохастиката във финансите. Всъщност си дадох сметка, че този млад учен е син на бивш мой студент (с други думи, ми се падаше нещо като внук по преподавателска линия). Обещах си, че ще го откроя (колкото и да е зает) за едно кратко интервю. Помолих колеги от сектора по теория на вероятностите и математическа статистика да ме свържат с него. Но съдбата се оказа по-бърза от съвременните средства за комуника-

ГЕОРГИ МИТОВ: УНИКАЛНИ МАТЕМАТИЧЕСКИ МОДЕЛИ В ОБЛАСТТА НА ФИНАНСОВАТА МАТЕМАТИКА МОГАТ ДА СЕ РАЗРАБОТВАТ И В БЪЛГАРИЯ (ИНТЕРВЮ НА СТ.Н.С. Д-Р ЕВГЕНИЯ СЕНДОВА ОТ ИМИ НА БАН С ГЕОРГИ МИТОВ)

ции. Преди няколко дни едва не се сблъсках в коридорите на ИМИ с младеж, който удивително приличаше на Косто Митов (както го помнех от студентските години), но когото все пак не познавах. Ра-

бира се, оказа се Георги. Ето резултатът от нашия разговор:

Е.С. *Вашият баща, Косто Митов, беше един от най-талантливите ми студенти по реален анализ. Той ли Ви запали за*

математиката?

Г.М. Тъй като и баща ми, и майка ми – Павлина Митова, са преподаватели по математика, в нашето семейство математиката е на почет. Още от деца татко ни даваше като на шега различни задачи, които ние с брат ми решавахме с голям интерес. Така че може да се каже, че той ни запали за математиката.

Е.С. *Кой Ви оказа най-голямо влияние като ментор (научен ръководител)?*

Г.М. Може би баща ми е човекът, който има най-голямо влияние. Той винаги ми е помагал и насърчавал през целия период на обучението ми по математика, както и сега продължава да го прави. Също така искам да спомена и проф. Николай Янев, който ме впечатли още от първата лекция по теория на вероятностите, която ни прочете. Той е изключително интересен и ерудиран човек, на когото се възхи-

продължава на стр. 21

продължение от стр. 20

щавам и като учен, и като личност.

Е.С. Като ученик в Математическата гимназия в Плевен сте се представял отлично в математически състезания и олимпиади. Завършил сте приложна математика във ФМИ на Софийския университет. Само това ли стои в основата на Вашите съвместни публикации с известни учени в престижни български и международни научни списания?

Г.М. Освен доброто образование, което получих в България, имах щастието благодарение на отпусната от DAAD (German Academic Exchange Service) стипендия през 2008 г. да отида в университета на Карлсруе, Германия, където работих с проф. Зари Рачев и доктор Аарон Ким. Като студент спечелих през 2002 г. и стипендия, отпусната от Фон-

дация за подпомагане на българското висше образование и проф. Бернд-Артин Веселс.

Е.С. Иван Евстратиев Гешов е учен от голяма величина, виден политик и държавник, изявен дипломат. Същевременно е едно от най-големите имена в българското финансово и банково дело. Кое Ви изненада повече – номинацията за наградата на негово име или самото получаване на наградата?

Г.М. И двете ме изненадаха много приятно.

Е.С. Какви са най-близките Ви творчески планове?

Г.М. В най-скоро време се надявам да мога да довърша и да защита дисертацията си на тема „Разклоняващи се стохастични процеси и техните приложения във финансите“.

Е.С. Споделете нещо за приятелите си, семейството, хобитата си.

Г.М. Много обичам да гледам и да играя футбол. Друг спорт, който много харесвам, е тенисът на маса. Мога да кажа, че имам доста приятели, на които мога да разчитам, но най-добрите ми приятели си остават тези от най-ранните ми детски години и училището. На 4 май 2008 г. се ожених за дългогодишната ми приятелка Людмила и се надявам в най-скоро време да имаме наследници.

Е.С. Какво според Вас е липсвало тук на младите български учени, които са избрали да работят в чужбина?

Г.М. Според мен ниското заплащане е основната причина за замиването на доста млади хора (не само учени) в чужбина.

Е.С. Още един въпрос, на който бихте искали да отговорите?

Г.М. Защо все още съм в България? Благодарение на проф.

Зари Рачев и неговата дъщеря Боряна Рачева-Йотова, които са създали фирмата Bravo-Consult, преименувана по-късно на FinAnalytica (www.finanalytica.com), имам възможността да работя в България и да се занимавам с финансова математика. Работата ми като специалист по количествен анализ във FinAnalytica ми даде възможност да опозная и да прилагам разнообразни математически модели във финансите, които се изучават в едни от най-реномираните университети по света. Дори смея да твърдя, че тук използваме и разработваме модели, които са създадени за първи път от проф. Рачев, негови студенти или от нашия екип от математици

Е.С. Сърдечни благодарности за отделилото време. Пожелавам Ви да бъдете достоен наследник на делото на акад. Иван Евстратиев Гешов.

ИВАН МАРИНОВ: ОТ МОНРЕАЛ ДО ДОЛИНАТА НА ТРАКИЙСКИТЕ ЦАРЕ

Татяна Дикова

Един млад българин – редовен докторант по история в Университета в Монреал, получи специална стипендия на своя университет, за да разработи в Центъра по тракология „Проф. Александър Фол“ към БАН докторската си теза на тема: „Тракийските монументални гробници: анализ и систематизация“. Археологът Иван Маринов, напуснал с родителите си България на 13-годишна възраст, се върна в родината си, следвайки научните си интереси. А може би и порива на българската кръв в жилите си. Изпратен е в България от двамата си научни ръководители – проф. Жак Перо от Университета в Монреал и директор на канадската мисия в Аргилос, Северна Гърция, и проф. Антоан Ермари от Университета на Прованс в Екс-ан-Прованс – директор на френските разкопки на Аполония Понтик.

Иван Маринов първоначално завършва в Канада програмиране и две години работи в областта на „база данни“. След като през 2001 г. започва криза в сек-

тора, той взема решение да се отдаде на своята страст – историята и археологията. Завършва бакалавърска и магистърска степен по класически изследвания с насоченост към археологията в Университета в Монреал. Участва в разкопките на Аргилос под ръководството на своя научен ръководител проф. Перо. А научният му консултант в България ст.н.с. |ст. дин Валерия Фол казва за младия изследовател, че се интересува от древната средиземноморска история и археология и от тракологията, като същевременно умело вплита познанията си по новите технологии.

Иван не за първи път ползва стипендия, за да усъвършенства научните си знания. През януари т.г. със стипендия на Френската школа в Атина той прекарва 30 дни в гръцката столица. Предоставена му е и възможността в рамките на три години да има свободен достъп до библиотеките на френската, британската и американските археологически мисии там. Иван разказва, че само френската библиотека съдържа над 50 000 публикации в сферата на историята, археологията и изкуството. Френската школа му предоставя и карта за неограничен безплатен достъп до всички

гръцки културни центрове и обекти. А през следващата година се подготвя да продължи тезата си във Франция, със стипендия от канадското и френското правителство.

Познанията по програмиране се оказват изключително полезни на канадския археолог от български произход. Той е убеден, че именно модерните информационни технологии ще му помогнат да намери отговори на отдавна съществуващи въпроси и да стигне до важни заключения.

През близо едногодишното си пребиваване в България наред с участието си в археологически разкопки ще изучава и тракийските гробници. Надява се те да бъдат обект и на бъдещите му професионални изяви като археолог, което ще му позволява да се върне в родината си всякога. Разбира се, свързва бъдещето си и с кариерата на университетски преподавател. И с Центъра по тракология „Проф. Александър Фол“ към БАН, където е намерил компетентни научни ръководители.

Д-Р НЕЛИ БУНДАЛЕСКА – ЛАУРЕАТЪТ НА НАГРАДАТА "ЗА ПОСТИЖЕНИЯ В НАУКАТА" НА ФОНДАЦИЯ "ЕВРИКА"

Д-р Вилиана Христова

Една млада физичка, вече и майка на две деца, се пребори с изключително силната конкуренция и спечели годишната награда „За постижения в науката“ на фондация „Еврика“ за 2007 г.

Лауреатката д-р Нели Бундалеска от Института по физика на твърдото тяло „Акад. Г. Наджаков“ при БАН има респектираща творческа биография. Тя е автор на 15 научни публикации и доклади на национални и международни конференции. Участвала е в две договорни разработки и проекти с Националния съвет „Научни изследвания“ към Министерството на образованието и науката и Лабораторията по ядрени реакции при Обединения институт по ядрени изследвания в Дубна, Русия, финансиран от

Агенцията за ядрено регулиране. Член е на Съюза на физиците в България и на SPIE (The International Society for Optical Engineering).

По физиката Нели се запалва още в гимназията, тъй като в 95 СОУ „Вл. Маяковски“ имала много добра учителка. Първо учи една година в Техническия универ-

ситет - София, но после се отказва от инженерството и започва да учи физика във Физическия факултет на Софийския университет, където се дипломира като магистър по лазерна физика в катедра Квантова електроника и лазерна физика. Професионалната си кариера започва през 1999 г. като физик в Централната лаборатория по фотопроекти „Акад. Й. Малиновски“ на БАН, а през 2002 г. става редовен докторант в лаборатория „Атомна спектроскопия“ на ИФТТ - БАН.

Наградата на фондация „Еврика“ е за отличната защита на дисертационен труд за образователна и научна степен „доктор“ на тема „Поляризационна

продължение от стр. 21

опто-галванична спектроскопия на разряда в кух катод". Опто-галваничната спектроскопия с лазер е една от техниките на аналитичната спектроскопия, която служи за откриване на малки количества вещество сред други съставки. Тематиката, към която проф. д-р Димо Жечев - научният ръководител на Нели, я насочва, се отнася до извеждането на общ подход, който позволява възможните грешки да се изключат при анализирането на резултатите. С такива изследвания ни-

кой дотогава не се е занимавал и научните й статии по темата предизвикват интерес у колегите им в чужбина. Проф. Жечев предлага на докторантката си да кандидатства за стипендия „Мария Кюри“ - международна система, в която спечелилият конкурса избира научна лаборатория в Европа, най-близка до съответната изследователска тематика. Нели успяла да спечели стипендията и замисляла за една година в лаборатория в Дъблин, където учените се занимават с плазмена физика и опто-галванична спектроскопия. Отначало дори не е знаела

добре английски, но в един момент проф. Жечев получава писмо от ръководителя й в Дъблин д-р Джон Костело, в което дословно е написано: „Вие сте ми изпратили съкровище!“ Когато се прибрала в България след специализацията, Нели донесла огромен научен материал, била направила дори изпитания, за които самият Жечев не се сетил да я пошеветва. Докато гледала първата си дъщеря, завършила дисертацията. Защитата е била много тежка, но тя отговаря блестящо на всички зададени въпроси. Наградата на Нели прие ней-

ният научен ръководител. По това време тя беше в Париж, където съпругът й - сърбинът Ненад, е спечелил конкурс за т.нар. пост-докторска специализация, а и тя чакаше второто си дете. Бременността й попречи да спечели втора обявена специализация – за Париж.

Но бъдещето е пред нея. Защото Нели Бундалеска вече е доказала, че притежава всички качества на учен, както и волята да постига набеязаните цели. И не се съмняваме, че я очакват още овации от българските и чуждестранни учени.

НИКОЛА КАРАВАСИЛЕВ: ВЛЮБЕН В АСТРОНОМИЯТА

Петра В. Лазарова

Мечтата на Никола Каравасилев – един от най-изявените и талантливите студенти във Физическия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“, е да стане астроном, изследващ далечни галактики.

Роден е през 1987 г. в Русе. От астрономия Никола започва да се интересува в VI клас. Повод за това става пълното слънчево затъмнение на 11 август 1999 г., което се наблюдава от България. Започва живо да се интересува от тази наука, като чете астрономически книги и статии в Интернет. Редовно следи астрономическите явления, като лунни затъмнения и метеорни потоци, и самостоятелно ги наблюдава.

Още в ранните си ученически години Никола проявява интерес към точните науки. В IV клас единствен от целия му випуск постига максимален резултат на тест по природознание – върху раздела по астрономия. Това е само началото: от уч. 2000/2001 г. участва в 6 поредни Национални и 3 поредни Международни олимпиади по астрономия. Подготвя се самостоятелно, но успехите, които постига, са впечатляващи. През лятото на 2001 г. е включен в състава на българския отбор по астрономия, който представлява страната ни на Международната олимпиада в Украйна, където е отличен със сертификат за отлично представяне на практическия тур.

Същата година е приет в НПМГ, профил физика. Участва във всички Национални олимпиади и състезания по физика и астрономия, като почти винаги заема призови места. Най-големият му успех е спечелването на диплом II степен на Международната олимпиада по астрономия в Стокхолм, Швеция (октомври 2003). Последното голямо състезание, на което той се явява като ученик, се провежда в деня на абитуриентския му бал – 20 май 2006 г. – ежегодният конкурс по физика, организиран от българския физик Минко Балкански. На него Никола печели второ място и право на едноседмично пътуване до Париж, финансирано от проф. Балкански.

В началото на VIII клас Никола започва да посещава кръжка на катедра Астрономия, който се провежда в обсерваторията в

Борисовата градина. Активно участва в наблюденията на метеорни потоци, затъмнения, пасажите на Меркурий и Венера. През 2005 г. става „играещ треньор“ на отбора от София, който участва на Националния кръг по астрономия, въпреки че е все още ученик. Оценката от последната Национална олимпиада по астрономия – „отличен 6.00“, му дава правото да бъде приет без изпит във Физическия факултет. Неговата специалност е астрофизика, метеорология и геофизика.

През първата си учебна година в Университета (2006) Никола заедно с колегата си Николай Качаров започват да провеждат кръжок, на който да подготвят ученици за олимпиадите по астрономия. Дотогава на практика такъв кръжок в София липсва. Успехите не закъсняват. Техни възпитаници постоянно са сред призьорите на Националната олимпиада, всяка година някои от тях участват и в Международната, като винаги се връщат с медали. Освен това, Никола подготвя учениците и за други извънкласни изяви, свързани с наука.

И не само това. От 2004 г. участва в ежегодната лагер школа по астрономия в местността „Бели брези“, като отначало се е занимавал с традиционните наблюдения на метеори. Вече като студент, заедно с Н. Качаров, са ръководители на наблюденията с големите телескопи, с които школата разполага, и с наличната цифровата техника. Ръководят и обработката на получените кадри, обучават по-малките и неопитни участници как да получават научната информация от суровия кадър.

През есента на 2007 г. Никола започва работа в НАО Рожен като оператор на двуметровия телескоп. Там той прекарва една седмица месечно. Неговата работа е да помага на наблюдаващия астроном в работата с телескопа. „Всъщност, това, което

права, е да помагам на професионалните астрономи, които искат да наблюдават нещо, да си служат с телескопа. Занимавам се с това, защото, докато съм в обсерваторията, създавам полезни контакти с тях, които са ми от полза да осъществя голямата си мечта. Тя е някой ден и аз да стана професионален астроном.“ Успоредно с това продължава да поддържа отличния си успех и да бъде сред най-добрите студенти в своя випуск.

От ноември 2007 г. Никола е член на международната колаборация по експеримента MAGIC. Той работи в отдел „Физика на високите енергии“ към Института по ядрени изследвания и ядрена енергетика на БАН под ръководството на ст.н.с. П. Темников, Г. Манева и Х. Ванков. Засега задачата му е да изучи физиката на експеримента и работата със софтуера за обработка на изобразенията от MAGIC. През 2008 г. Никола бе включен и в проекта „Търсене на гама-източници във Вселената“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“.

Изминалата 2008 г. беше белязана от едни от най-големите научни успехи за Никола. На Втория регионален конкурс за млади учени в областта на природните науки (юли 2008), организиран от МОН с подкрепата на ЮНЕСКО, проектът на Никола и колегата му Александър Куртенок „Структура и движение на кълбовидния звезден куп M15“ спечели първо място. Месец по-късно Никола и Николай Качаров спечелиха състезанието за проекти в областта на физиката на Балканския физически съюз в Бодрум, Турция, с проекта си „Изследване на физическите характеристики на разсеяния звезден куп NGC 6791“. В края на октомври Никола получи и годишната именна стипендия на името на акад. Георги Наджаков на фондация „Еврика“. Само ден

след това до него достигна новината, че двамата с Николай са поканени да участват в откриването през януари 2009 г. на Световната година на астрономията в Париж. За тях това беше особена чест, защото във Франция те имаха възможността да се запознаят лично с едни от водещите учени в областта на астрономията.

Сега Никола е в края на третата година от своето обучение в Университета. В момента основно се занимава с фотометрично изследване на галактики. Преди два месеца завърши своята първа статия, посветена на галактики, в която изследва произхода на обвивките на галактиката NGC 474. В момента той пише и други статии върху наблюдаваните галактики. Плановите му за близкото бъдеще са да завърши и магистърската си степен в България, след което ще кандидатства за докторантура – може би в Западна Европа. Но няма да остане да работи там, защото едно от нещата, които биха го задържали в България, са децата, с които се занимава. Прави го с много любов и отговорност. Преди около месец ръководен от него проект спечели трето място на Националния конкурс „Млади таланти“ и правото да участва в Международния конкурс „Млади учени“ в Париж. През май месец той беше един от финалистите на конкурса за комуникация на науката Лаборатория за слава Fame Lab, организиран от Британски съвет България, където спечели наградата на СУБ.

Извън науката, която заема значителна част от времето му, Никола намира време и за спортване. Най-обича да тича около езерото в своя квартал. Негово любимо занимание е и готвенето, с което се справя все по-добре. Това се дължи на факта, че докато е дежурен в НАО Рожен, му се налага сам да си готви.

Въпреки че е само на 22 години и все още студент, Никола вече е показал своите потенциали и амбиции в науката, където се чувства истински щастлив. Щастлив е и когато предава своята любов към астрономията и на децата, с които продължава и ще продължава да работи. И да разявя всички около себе си с любовта към науката.

Мечтата	Еделвайси	Без заглавие	Трева
<p>Поети и писатели, възпявайте мечтата! На всички откриватели е давала крила тя!</p> <p>Да тръгват по пътеки все още непроправени, неща да върши всеки все още ненаправени!</p> <p>Акад. Румен Цанев (<i>Румен Цанев. Живот.</i> Изд. къща <i>Диагносис Прес,</i> София, 2003)</p>	<p>Аз съм януарско момиче и тези цветя ме привличат – без аромат, снежни, но нежни, скромно притулени, труднодостъпни, но с мека и топла душа, чисти беломлечно, устремени вечно към върха...</p> <p>София, 3.03.2008 г. Чл.-кор. Емилия Пернишка, <i>секция „Филологически науки“ към СУБ</i></p>	<p>Тук тихо влезе приказната фея, разпръсна греещи лъчи, запали огън в гаснещи очи, и затрептяха пак безброй звезди</p> <p>Наоколо е тихо, много тихо. Усещам твоя дъх в лицето си и трепета на твоето сърце. В ръката ми е твоята ръка. Наоколо е пълна тишина.</p> <p>Акад. Кирил Боянов, <i>ИПОИ – БАН</i></p>	<p>Стаила в стрък, по-нежен от сълза, по-крехък от усмивка, сила, със която ме разчупва на парченца детство и печал, аз нося в мене нея, земната богиня, а стъпвам като всички върху кал.</p> <p>Н.с. I ст. д-р Людмила Тодорова, <i>ЦЛБМИ „Проф. Иван Даскалов“ – БАН</i></p>
<p>Калейдоскоп</p> <p>Пространството и времето - през мене.</p> <p>Светът – калейдоскоп невероятен.</p> <p>Прекланям се и тръпна изумена пред смисъла Всемирен непонятен.</p> <p>Гл. ас. д-р Тодорка Димитрова, <i>Съюз на учените – Пловдив</i></p>	<p>Измислица</p> <p>В душата ми ще се извие ураган от премълчани думи, ще ме залее лавата на неизживени живи спомени.</p> <p>Ще бликне изворът на крехкото ми вдъхновение, за да те създам такъв, какъвто ти не си (и никога не си бил).</p> <p>И ще останеш в мене болката, която кърви при всяко нарушаване диетата на постното ми ежедневие.</p> <p>Доц. д-р Елена Каневска-Николова, <i>СУБ – клон Смолян (В. „Смолянски новини“ (Литературен салон), бр. 6, 24.V.1997)</i></p>	<p>Ний бяхме млади...</p> <p>Ний с тебе бяхме още много млади, когато ти ме хвана нежно за ръка, погледна ме в очите с обич и ми каза, че допирът до мен ти носи топлина.</p> <p>И топлината ти достигнала до мене с възшебството на любовта ме сгръ - като по чудо заличи тя всяко бреме от моята ранена и изстрадала душа.</p> <p>Сега, изпълнени със спомени прекрасни, ний двама пак сме заедно - ръка в ръка. През земните ни дни лъчисто ясни сърцата ни са сплетени в една съдба.</p> <p>2003 г. Доц. д-р Елена Кашчиева, <i>ХТМУ</i></p>	<p>Тънка червена линия</p> <p>Къде е тънката червена линия между омразата и любовта? Сърцето си аз моля: покажи ми я, преди да се сбoguвам с младостта.</p> <p>Преди да прекипи житейското вино, горчиво-сладко да се утаи, и да изчезне усета ми за вина, дълбоко в мене да се спотаи...</p> <p>Обичам да обичам! Моята мечта е да сразя омразата навред! И често претворявана е тя във всеки стих и всеки мой куплет.</p> <p>Сърцето ми е страж против омразата и то от нея винаги ме пази! Живея по законите на любовта – за мен звезда е пътеводна тя!</p> <p>Д-р Дора Милева, <i>Секция „Педагогика и психология“ към СУБ</i></p>
<p>Очите ти</p> <p>Вгледах се в очите ти сини: наслада на чиста кладенчова вода. Обля ме тотално блаженство – в душата ти видях любовта!</p> <p>Точно какво стана не зная... Нирвана и самадхи в едно? Светлина, пустота и безкрайност у мен се събраха, напират да излязат навън!</p> <p>Любовен гръм; единствена реалност любовта е - водата в океана, а всичко друго е мимолетни вълни...</p> <p>Иван Тодоров, <i>докторант в Икономическия институт на БАН</i></p>	<p>”Това е Голямата ми любов” - твърдеше ти преди време</p> <p>Къде Голямата любов отмина? Да беше като кана, пълна с вино, могъл бих с късна точност да отмеря днес колко е останало от вчера. Да беше любовта от чисто злато, аз бих могъл да оценя карата. Да беше даже връх във Хималаи, да беше полет в Космоса безкраен, дори да беше с нищо несравнима пак бих могъл да кажа, че я има...</p> <p>Но кой ще каже как разбират двама, че тяхната любов не е Голяма... Или единият от тях открива - отишла си е...</p> <p>Не, не! Не си отива...</p> <p>Гл. ас. Живоदार Душков, <i>Съюз на учените – Русе (Живоदार Душков. Билет за живот. Стихотворения. Русе, 2007)</i></p>	<p>I need you!</p> <p>Сълзите ми недей, недей ги спира И думите, които цял живот съм чакал, Лицето ти бленувано сред светлина прозира, Ще помня някога – от щастие съм плакал!</p> <p>Красиви думи! Откъде ги взе? Събрани сред цветята от полето, От ромола на ручейте в твоите нозе, Прошепнати без глас от пулса на сърцето.</p> <p>По-нежна си от вятъра, от светлината, По-тънка си от клонка на бръшлян, По-мека си от въздуха, от топлината, Изящна и печална като блян...</p> <p>Ще се стоя, по клепките ти ще се спуска Във бездната на твоите очи, Как неусетно нежно ме допусна, “Обичам те!”, “Обичай ме!” – в душата ми звучи...</p> <p>Проф. дпсн Сава Джонев, <i>секция „Педагогика и психология“ към СУБ</i></p>	<p>Каменица</p> <p>От камък на камък и върху камъка – камък, нагоре се пътят извива и през сипеи до върха стига.</p> <p>От всички страни се издигат скали и гордо над тях се реят орли. Отгоре се виждат пропасти страшни, надолу се спускат урви опасни...</p> <p>Каменица издига гордо снага сред реки ледни и езера. Беклемето се вижда като на длан, Тевното езеро крие се там, а край него туристи се сбират – в нощи студени подслон там намират.</p> <p>Август 2008 г.</p> <p>Доц. д-р Ели Василева, <i>СУ „Св. Кл. Охридски“</i></p>

Разказват, че веднъж по време на разходка в Борисовата градина, един гражданин попитал астронома проф. Никола Бонев:

- Извинете, господине, случайно да знаете колко е часът?
- Зная, и то неслучайно - му отговарил докачен професорът, който бил с осанка на истински велможа. - Аз съм директор на Астрономическата обсерватория.

Професор Даки Йорданов шеговито корял студентите, че белят корите на ябълките и хвърлят семките на чушките. „Месото на чушките какво е - само вода и целулоза, а в семките е концентрирано всичко: белтъчини, мазнини, витамини и какво ли още не, защото трябва да дадат началото на нов организъм.“

Всички, които са били сред природата с проф. Даки Йорданов знаят, че той обичаше да яде имравки. поставяше пръста си или някоя пръчка в мравуняка и когато мравките полазваха, той ги облизваше и казваше: „Щипеците мравки усилват перисталтиката, а мравчената киселина е много полезна за организма.“

АФОРИСТИЧНИ РАЗСЪЖДЕНИЯ

■ Виждали ли сте добиче да се смее? Смяхът е човешки атрибут. Според Демокрит смяхът е привилегия на хората и на боговете. А величието на човека е, когато се смее над себе си, на собствената си глупост. Това е божественото у човека.

■ Имам едно важно правило, което крепи целия ми живот – поне веднъж на ден да се посмея, ей-така, от сърце.

■ Правилото, че за да получиш, трябва да дадеш (за да жънеш, трябва да сееш), важи и за нас (ученичол).

■ Големите личности в науката не са се откъсвали от процесите на живот, от процесите на цялото човечество.

■ Човекът е склонен, когато не разбира нещо, да го отрича. А мъдростта повелява, когато не разбираме нещо, да се мъчим да го разберем.

■ Всеки от нас, като си помисли и се върне назад едно-две поколения, опира до калпак, салтамарка, цървул. И за съжаление, ние от потурите сме си досъбули единия крачол.

■ Най-страшната смелост е смелостта на незнаещия. А много незнаещи хора се схванаха да правят политика.

■ Човекът е по-щастлив, когато дава, отколкото когато получава.

■ За майка ми трябва да кажа няколко думи, толкова силни, че аз не мога да ги намеря. Или пък безкрайно да говоря...

Акад. Ангел Балевски

(С академик Ангел Балевски – на шега и сериозно.
Съставител Иван Пейковски. Акад. изд. „Проф. М. Дринов“,
София, 2003)

Теорията е, когато се знае всичко, но нищо не работи. Практиката е, когато всичко работи, но не се знае защо. Ние съчетаваме теорията с практиката, при което нищо не работи и никой не знае защо!

Хората стават метеоролози, защото в никоя друга служба не може да грешаш в петдесет случая от сто и пак да те държат на работа.

Ситуация:

В ъгъла на една стая гори купчина хартии – немного силно, но има реална опасност от голям пожар. Наблизо има чувал с пясък. Как действат различните хора:

Инженер практик: влиза в стаята, вижда огъня и го засипва с пясък.

Физик теоретик: влиза в стаята, вижда огъня, посипва с пясък около огъня и наблюдава явлението.

Математик: влиза в стаята, вижда огъня, вижда чувала с пясък и след като осъзнава, че задачата има решение, губи интерес към нея и излиза от стаята.

РАВНОПРАВИЕ

Понякога комай звучи цинично – еднакъв достъп до блага различни. Подбира някой ястия разкошни, а друг претопля манджата от снощи.

ПРИДОБИВКА?

Да бъдем на концерт, в музей, изложба – такава мисъл рядко ни спохожда щом денем, нощем по ефира „сапунки“ тъпи ни сервират.

Проф. д-р Байчо Панев,
секция „Правни науки“ към СУБ

Математик звъни по телефона:

- Ало, Иван Петров?
- Няма такъв тук.
- Как, това не е ли домът на Петрови?
- Не, тук са Стоянови.
- Ама номерът ви не е ли 632548?
- Не, 632549 е.

Математикът затваря и се чуди:

- А стига, бе... Някаква си грешчица в шестия знак, а такава голямо отклонение...

17 съвета за докторанта

А. Подготовка на дисертацията

1. Не пиши много. Дисертацията не е „Война и мир“, а ти не си Лев Толстой. Дебелата дисертация действа на рецензентите като червения цвят на бика.
2. Не пиши кратко. Това свидетелства или за голям талант, или за умствена ограниченост. Нито едното, нито другото рецензентите ще ти простят.
3. Обмисляй внимателно заглавието на дисертацията - то е като шапката за жена в напреднала възраст.
4. Не прекалявай с критиката на тези, които преди теб са се потили над същите или подобни проблеми.
5. Не тупай по рамото класиците на естествознанието.
6. Не си вири носа. Не мисли, че всички наоколо са невежи и че ти си най-умният. Избягвай личното местоимение „Аз“. Заменяй го с „НИЕ“. Използвай безличната форма на глаголите.
7. Проверявай качеството на дисертацията си чрез домашните и колегите си. Нормалната дисертация трябва да предизвиква у читателите и слушателите неволно прозяване, постепенно преминаващо в здрав сън. Разделите, пораждащи някаква форма на въннение, трябва да се преработят. Не се радвай, ако неизкушен слушател твърди, че всичко му е ясно - това е сигурен признак, че научната аудитория няма да те разбере.

Б. Подбор на рецензенти

8. Рецензентът е централната фигура при защитата.
9. Оптималният рецензент трябва да има добра представа за предмета на дисертацията, но не трябва да бъде голям специалист в конкретната област. Недобре запознат с проблема рецензент може да окаже мечешка услуга, като хвали точно онова, което би трябвало умерено да ругае. Корифеят пък може да намери някоя дребна грешка и да направи от мухата слон.
10. Избягвай да каниш за рецензенти млади доценти. Те тепърва се борят за „място под слънцето“ и в стремежа да изтъкнат себе си, ще преровят дисертацията ти за неточности, пропуски и грешки. Обръщай се към беловласи деятели на науката и техниката, тъй като с приближаване на старостта всички ставаме ако не по-добри, то във всеки случай по-лениви.
11. Постарай се да направиш потенциалните рецензенти свои съучастници. За целта се обръщай към тях за съвети и им благодари за ценната помощ. С това ще демонстрираш своето нищожество и тяхното превъзходство. Така „врагът“ ще бъде заинтересован от успеха на защитата ти, тъй като кой би се обявил против собствените си препоръки?!

В. Защита на дисертацията

12. Защитата е моноспектакъл. Артист е докторантът, декори – плакатите, публика – Научният съвет, критици – рецензентите. Но не забравяй, че за разлика от театралното представление защитата не може да бъде повтаряна.
13. На катедрата се дръж прилично. Не си бъркай в ушите, не се секни шумно, не пий често вода, не върти показалката над главите на седящите в президиума.
14. Ако докладът е написан, не се стреми да го декламираш наизуст, а от време на време поглеждай в листите пред себе си. Мънкането на дисертанта предизвиква възмущението на слушателите. Старай се да говориш ясно, но монотонно. Колкото повече членове на Научния съвет ще дремят или мечтаят за личните си работи, толкова по-скоро и по-успешно ще мине защитата.
15. Използвай шрайбпроектор, а още по-добре – LCD-панел или мултимедийен проектор. Постарай се да блеснеш с количеството и качеството на фактическия материал.
16. В заключителното си слово благодари и се кланяй, кланяй се и благодари. Стриктно спазвай необходимата йерархия. На отсъстващите благодари по-малко, а на присъстващите - повече.
17. След успешна защита уреждай банкет.

Съставено от скупаещи членове на научни съвети по време на защити на дисертации и размножено от благодарните докторанти. (<http://phd-center.bvu-bg.eu/index.php?Cmd=joke>)

Как математикът вика ко-кошките: - 3.14, 3.14, 3.14...!

Питат математик:
- Къде работите?
- В научен институт.

- И с какво се занимавате?
- Изучавам реда на Тейлър от първа степен.
- А някакви хоби имате ли?
- Да.
- Какво?
- Ред на Тейлър от втора степен.